

The Project Gutenberg eBook of Johdanto Suomen kirjallishistoriaan, by Rietrik Polén

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Johdanto Suomen kirjallishistoriaan

Author: Rietrik Polén

Release date: May 26, 2005 [EBook #15908]
Most recently updated: December 14, 2020

Language: Finnish

Credits: Produced by Matti Järvinen and Tuija Lindholm.

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK JOHDANTO SUOMEN KIRJALLISHISTORIAAN ***

**JOHDANTO
SUOMEN KIRJALLISHISTORIAAN.**

Yliopistollinen Kirjoitus,

jonka,

Suomen Keisarillisen Aleksanterin-Yliopiston Kuuluisan

Historia-Kielellis-Tiedekunnan suostumuksella,

ja

Suomalaisen kielen ja kirjallisuuden Rohvessorin,

Tohtor ja Ritar

ELIAS LÖNNROTIN

johdolla,

julkisesti tarkastettavaksi

esitti

RIETRIK POLÉN,

Viisaustieteen Majister.

Historia-Kielellis-Tiedekunnan oppisalissa,

Toukokuun 1 p:nä 1858

t. a. e. pp.

Helsingissä.

J. C. FRENCKELLIN ja POJAN kirjapainossa.

"Jos ylenkatsomme omaa kieltämme, omaa kirjallisuuttamme -
niin Europa ylenkatsoo meitä".

P. WIESELGREN

Tieteiden sisältöä ei voida johdantoin kautta ikäänkän edeltäkäs näyttää tahi ulkoapäin kertoa, millainen se on. Se opitaan ja käsitetään ainoasti kunki tieteen täydellisestä esityksestä ja kokonaisesta menosta alusta loppuun asti. Toista oikotietä tieteiden tuntemiseen ei löydy.

Näin ollessa näyttää siltä kun tämmöiset johdannot kun tämäki tässä valmistuva, jossa edessä olevan tiedehaaran sisältöä tullaan vaan päällinpuolin koskemaan, olisivat tarpeettomat. Niin ei kuitenkaan ole.

Jo yleinen tapa johdannoilla varustaa suurempia tieteellisiä tekoja osoittaa ne tarpeellisiksi. Se on kuitenkin vaan ulkonainen tunnusmerkki, jolla myös olkoon arvonsa. Mutta kaikella pitää olla sisällisiä todistuksia tarpeellisuudestaan; ja semmoisia eivät tieteiden johdannotkaan puutu. Niiden luetteleminen kaikissa erisuhteissa ei voi tulla tässä kysymykseen. Todistuksittaki myödytetään jokaisessa tiedehaarassa löytyvän yleisiä puheenalaisia kohtia, joille olisi vaikea saada sias sen likemmässä esityksessä. Niistä johdannot syntyvät ja saavat sisältönsä. Mitkä nämät puhuttavat kohdat ovat mielestäni Suomen kirjallishistoriassa, nähdään tästä johdannosta, jota kukaan ei voine katsoa tarpeettomaksi, semminki kun ei varsinaista historiaa maamme kirjallisuudesta ennestänsä löydy.

Mutta johdannot täyttävät ainoasti silloin tarkoituksensa kuin ne raivaavat valaisevan tien itse tieteen likemmälle käsitykselle, ynnä sillä tavoin ikäänkän kasvavat sen kanssa luonnollisesti yhteen. Semmoinen raivaaminen on silmämääränäni tätä johdantoa laatiessa; kieltämättä on se sitä tarpeellisempi, kuta harvemmassa tieteellisiä tekoja suomeksi tavataan.

Työn onnistuminen aivotuksen mukaan jää muiden tuomioon. Se vaan olkoon sanottu, että kunki tieteen syvyys ja suuruus antaa jokaiselle kirjoittajalle lavian tilan parastansa koettaa. Epäilemättä on kasken kyntö kuitenkin vaikiampi kun viljellyn pellon, ja jälki tulee myös epätasaisempaa ja huonompaa. Tieteiden joukossa on Suomen kirjallishistoria verrattava kaskeeseen. Minä kynnän kyyhättelen, toiset mahtavammat karhikoot ja silittäkööt. Kaikella on aikansa ja työmiehensä. Ken hairahtuu, sen toinen ojentaa, eli oikeimmin: sen ojentaa tiede itse, järjellisessä kasvannossansa. Tieteet seuraavat järjen ikuisia lakiloita.

Näistä muistutuksista menen tämän johdannon erijaksoihin. Ne ovat:

1:ksi Suomi tiedekielenä.

Vaikka se ei kuulu suorastaan tähän, mainittakoon kuitenkin, että tämä tosin monella muotoa puuttuvainen alku Suomen kirjallishistoriaan on lisentiati-arvon voitantoa varten aivottu Suomen Yliopiston oppineitten, korkiasti kunnioitettuin opettajain arvostettavaksi; johon olen Yliopiston konsistorion suosiollisen suostumuksen ja hyvän sanan kautta saanut alamaisesta pyynnöstä erityisen armollisen luvan^[1]. Kun siis tieteellinen oppi tahi vähintäki tieteellinen käsitys aineesta on näytettävä, olisi ehkä kiinteä tieteellisyys esityslaadussaki vaarinotettava. Tämä ei ole suomeksi mahdottomampi kun muissakaan kielissä, vaikka moni niin ehkä luulee. Miten se tapahtuisi? Pää-asiallisesti kahdella tavalla: sisällisesti aineen ja asiain oikian ja tarkan käsityksen, ulkonaisesti asianmukaisten oppisanain kautta. Edellinen on vaatimus, jota ei kukaan tiedemies saa laiminlyödä. Jälkimäisestä ovat ajatukset erilaiset, niinkuin erikirjoittajain teoksista on vielä tänäki päivänä nähtävä. Selon saanniksi sietää se likemmän tarkastamisen.

Muutamattävät kirjoituksiinsa oppisanoja niin tiheään kuin huono kylväjä siementä peltoon, juurikun luulisivat opin ja tieteellisyyden siinä olevan. Heidän tekonsa ovat sentähden monesti oppineilleki hankalat lukea, etenki kun oppisanoilla vielä paremmin vakaumattomina ei ole aina sama merkitys. Toiset taas käyttävät enemmän tavallisia sanoja ja puheparsia ja ovat sen vuoksi helpommat kaikille ymmärtää. Lukija huomaa tämän ei suuresti koskevan köyhää suomenkielistä tiedettä; mutta vaaroittavan esimerkin vuoksi koskee se sitä enemmän vieraita kieliä. Oppisanat kun niissä ovat nykyisempään aikaan asti olleet perijuureltansa suurimmaksi osaksi latinaa ja kreikkaa, ymmärretään siitä, mikä kielen sotku sen seurauksena on ollut; ei kuitenkaan yhtä paljo kaikissa, niinkuin ei esm. ranskan, espanjan ja italian kielissä, jotka latinaisen sukunsa tautta ovat pysyneet muita Europan kieliä puhtaampina. Kreikka on niitäki sekoittanut. Kaikki tämä on tehnyt tieteelliset teot ymmärtämättömiksi suuremmalta yleisöltä ja estänyt tieteellisen sivistyksen leviämistä kansoille.

Mikä suomenkielessä on parain ja hyödyllisin seurata, ei tarvitse monikantaista selvitystä, jospoki siihen eivät kaikki tyytyisi. Se pimeä ja saita aika on ohitse, jolloin tieteitä pidettiin salassa, jolloin ne ainoasti muutamain valittuin mielen virvoitukseksi ja kunnian loisteeksi paistoivat luostarein ja oppisalein kaitaisten seinäin sisällä. Silloin ne olivat vankina, niinkuin aurinko ja kuu vuoren sisässä Pohjolan emännän kateudesta Suomen kansan muinaisaikoina^[2]. Mutta niiden vapauden aika piilopaikastansa on jo lähestynyt; tieteiden valoa levitetään kansoilleki kaikissa sivistyneissä maissa. Osaksi siitä syystä ja osaksi paremmasta kansallisuuden tunnosta on niiltä ruvettu riisumaan sitä raskasta haarniskaa, jonka peiton alta ainoasti oppineet ovat osanneet silmäillä niiden salaisia sisuksia. Suomen kielellä ei semmoista muukalaiskielten lainoilla parsittua huntua ole, ja Jumala varjelkoon sitä milloinkaan valmistumasta. Niitä löytyy kuitenkin, jotka sovaistuina vanhan totutun tavan rakkaudesta hyväilevät muukalaisia oppisanoja ja toivoisivat niiden ottamista suomenkiieleen. Niiden välttämistä pitävät yksipuolisena suomikiikhona ja vetävät mielestänsä hyvinki

tukevia syitä ja perustuksia vaatimuksensa täytännöksi. Näin tavallisesti sanovat: oppisanain ollessa yhteiset, ymmärretään tieteitä niiden kautta paremmin kuin jos ne olisivat kunki maan omalla kielellä; ja kun ne ovat muille kelvanneet, miksikä ne eivät suomeksi kelpaisi. Näitä perustuksia likemmin tarkatessa laimistuu niiden tukevuus melkein tyhjäksi.

Muukalaisten oppisanain puolustajat eivät muista eli eivät tahdo muistaa niitä aikoja ja seikkoja, jotka vaikuttivat Europan nykyisten kielten sekoituksen, ja jotka osaksi olkoot oppineitten puolustuksena sen tapahtumiseen. Ihmiset ovat aina aikansa lapset, ja harvat ovat vapaat aikansa erheksistä. Mainittu, vielä nytki hankaloittava sekoitus sai alkunsa silloin kuin sivistys ylipäättänsä oli vanhanaikainen (romalainen ja kreikkalainen), ja sen ainoana välikappaleena latina, joka sen turvissa oli tunkeunut kaikkiiin maihin ja voittanut vuosisatojen kuluessa melkein yhtä suuren kunnioituksen kun paavi ja hänen pyhänsä katolisessa maailmassa. Alku kun oli tehty paisui sen kasvanto itsestensä, sillä useimmat tiedemiehet kulkevat mieluisemmin avattua polkua, ennenkun uusia hakevat, olkoon vanha sitte hyvä eli huono, hyödyllinen eli vahingollinen. Harvoin se totuus pysyy elävänä kenessäkään, että ihminen ei ole luotu ummin silmin ja huolimattomasti toimimaan, katsomatta työnsä vaikutuksia tulevaisessa ajassa. Sen unohdus, joka niin paljon pahaa on matkaansaattanut, kieltää ihmisten maailmanhistoriallisia erheksiiä ja vikoja puolustamasta. Kielten sekoitus on laskettava oppineitten vaikuttamaksi viaksi.

Uskonpuhdistuksen kautta voitolle päässyt ajatuksen vapaus - tämä ihmisen kalliin omaisuus - antoi tieteille toisen juoksun, jota oppineet seurasivat niinkuin valon sotalippua parempaan aikaan. Janoova ihmishenki alkoi saada virvoitusta ja lohdutusta suoraan pyhän raamatun sitä ennen suljetuista lähteistä, ja tieteitäki ruvettiin vähitellen ajan vaatimuksesta viljelemään kansain omilla kielillä. Mutta kun niiden viljelijät sinä aikana ja kauvan jälkeenkä päin osasivat paremmin latinaa, kreikkaa ja hepreaa, saattoi se heitä sekoittamaan maansa kieliä. Taitamattomuudesta unohtivat omaint kielensä varat, jotka epäilemättä olisivat alusta pitäin riittyneet tiedekieleksi yhtä hyvästi kun latina silloin kuin tieteitä sillä aljettiin harjoittaa. Ensimmäiset suomenkielisetki kirjoittajat pistivät rakastettua latinatansa suomalaisten lauseinsa väliin, niin ettei suomikään ole sen suhteen jäänyt osattomaksi. **Item**[3] pantiin siihen, jossa sana **myös, anno**, jossa **vuonna, errata typographica Catechismuxesta**[4], jossa **katkismuksen painovirheet**, j. n. e., olisi saman sanonut suomalaisenkin ymmärrettäväksi.

Jos valmiit oppisanat ovat yhdeltä puolen helpot ottaa vennon vieraisin kieliin, ei siitä syntynttä kielten turmelusta sentähden käy toiselta puolen milläkään muotoa puolustaminen. Semmoista helppoutta saattaisi totuuden mukaan arvata laiskuudeksi; vaan jos se oppineitten vireydelle tuntuu liian rumaksi moitteeksi, saa sitä kaikitenki sanoa huolimattomuudeksi toisten tavaran hoidannossa ja käytännössä; sillä kielet eivät ole oppineitten - ne ovat kansain kalliimpia omaisuuksia. Siksi sen nykyinen aika on tekotoimellisesti osoittanutki, koska entisten oppineitten huolimattomuutta kansain kielten käytännössä on useissa maissa ruvettu hylkimään. Heidän jättämiä muukalaisjälkiä on oppisanainki puolesta koetettu puhdistaa esm. Ruotsissa, Saksassa, Norjassa ja erinomattain Tanskassa. Ruotsalaiset vaikeroivat sitä paitse saksan, ranskan ja siskokieleensä tanskanki vaikutusta heidän kielessänsä[5]. Löytyy siis muuallaki kielen puhtauden harrastajojta.

Puheeni oppineitten kielellisestä huolimattomuudesta ei milläkään tavalla alenna heidän suurta ja kiitettävää ansiotansa tieteiden tuonnista kuhunki maahan ja niiden ylläpidännöstä kussaki kansassa. Ainoasti typeruus voi lauseissani etsiä semmoista alentamista ja sen sivulla luulla unohtaneeni tiedemiesten pää ansiota heidän vaivaloisessa ja useimmittain palkitseemattomissa töissänsä. Mitä taas siihen tulee, että yhteiset oppisanat huojentaisivat tieteiden ymmärtämistä kaikilla kielillä, niin se etu on sangen yksipuolinen ja vähäinen. Siitä ei olisi pienintäkään hyötyä muille kuin kunki maan oppineille. Mutta onko heidän hyötynsä enemmän katsominen, onko heidän voittonsa tässä kalliimpi kun kansain kielten puhtaus? Ei suinkaan! Sitä eivät isänkaan mieliset tiedemiehet missäkään tahdokaan, eivätkä suvaitse. Jos esm. suomenkieli sekoitettaisiin muukalaisilla oppisanoilla, rakennettaisiin sen kautta kansallemme samanlaatuinen tieteellinen aituus, jota muualla koetetaan saada puretuksi, ja joka Suomessakin, ensin puhtaana latinaisena ja nyt joitakuita vuosia ruotsalaislatinaisena, on seisonut lujana vartiana tieteiden temppelein ympärillä, niin että maamme oppineet ovat rauhassa saaneet olla sen sisässä vaikka sokkosilla. Myödytettäneen kuitenkin siinä olevan kyllä vääryyttä ja kärsimystä, että Suomen kansa niin pitkän ajan on elänyt sivistyksensä puolesta muukalaiskielten turvissa. - Mutta tästä on soveliaampi tila toisessa kohden puhua. Kysyn tässä vaan: ovatko tieteet ainoasti tiedemiesten hyväksi vaiko kansainki hyödyksi syntyneet ja kasvaneet? Totta kansainki, jotka kustantavat oppi- ja tiedelaitoksia. Kaikki jäsenet kussaki kansassa ovat velkapäät saamaan osansa tieteiden aarteista omalla, sekoittamattomalla kielellänsä. Vaillinaiseksi supistuu muuten tieteiden tarkoitus, joka tosin on likimäisesti niiden oma vaurastuminen; mutta siihen on suljettu myös niiden ulospäin sivistyttävä voima. Kunki kansan oppineet ja kynäilijät ovat jakamamiehet.

Kun nyt muista kielistä liestytetään muukalaisia sanoja niinkuin vieraita tutkaimia ainaki, niin pitäisikö meidän Suomessa astua jäljestä jälkeen toisten kansain, ottamatta pienintäkään oppia heidän huolimattomuudestansa ja erheksistänsä. Kyllä sillä tavalla olisi helppo tieteitä suomeksi viljellä, ja huokea myös jättää tulevain miespolvien täytettäväksi, mikä on nykyisten velvollisuus. Suomen kielessä ei toki ole paljo tuntuvia muukalaissanoja ja sen kirjoittajat ovat tähän asti tehneet oikein, etteivät ole antaneet vietteläitä yhteisten oppisanain puolustajilta, jotka tavallisesti ovat kielen vuoksi huonoja suomalaisia ja ehkä senki tähden eivät katso sitä miksikään viaksi, jos kirkasta kielilähdeettämme sekoitettaisiin jähmettyneillä pisaroilla latinan ja kreikan seisautuneesta kielivirrasta. Ahkeroidessa toimeen panna tieteitä omalla kielellä on kaikkein velvollisuus katsoa kieleemme puhtautta ja Suomen kansan sekä nykyistä että tulevaista hyötyä. Kuki miespolvi elää ainoasti silloin totista elämää kuin toimensa koituu hedelmällisesti tulevaisuudellekin.

Tuskinpa niin kelvotointa kieltä löytyy, ettei sillä omintakaisesti saattaisi toimittaa kaikkia elämään kuuluvia asioita. Suomenki kieli on niin miehistynyt, että ainoasti sen taitamattomat ja sen ylenkatsojat voivat sitä sadatella raaksi "pohjanperän kieleksi", joka muka kelpaisi vaan savupirteihin ja tuhman talonpojan suuhun, niinkuin muutama mokoma herra oli joitakuita vuosia takaperin katsonut soveliaaksi viisaudessaansa lausua, juurikun hän eli hänen kaltaisensa olisivat paljonki vaivanneet päätänsä kieleemme opinnassa, saattaaksensa siitä sanoa hyvää eli pahaa. Semmoista ei kukaan tervejärkinen rohjenne enää lausua, mutta kuullaan vielä nytki suomea päätettävän köyhäksi ja taipumattomaksi. Semmoiset moitteet ilmoittavat kuitenkin enemmän sanojainsa taitamattomuutta kuin suomen kielen kehnotta. Moittijat tekisivät kotimaallensa ja varmaan itsillensäki suuremman kunnian, jos muistaisivat ettei

kielienkään tunteminen pilvistä putoa, ja siis totuudessa pysyäkseen oppisivat tarkemmin sitä kieltä, joka heistä on niin raaka ja käyttämätön. Mutta pakkoa ei ole kellekään, eikä suomen kieli sitä tarvitse. Sillä on aina ollut ylenkatsojia jos ystäviäkin. Mikael Agrikolan täytyi aikansa vakuuttaa tohkomaiden lohdutukseksi: "kylle se cule somen kielen, joka ymmerdä caikein mielen"[6]. Niin olkoon luvallinen aikamme vakuuttaa kaikille vastustajille ja epäilijöille: kyllä suomen kielellä varaa ja taipuvaisuutta on, kun vaan löytyisi enemmän sen taitavia käyttäjiä. Niiden joukko taas vuosi vuodelta ilahuttavasti enenee, niin että kaikki suomen kieltä taitamattomat jäävät häpiään ja ummikoiksi omassa syntymämaassansa.

Suomen kielen kunnollisuudesta ja varallisuudesta ei voida totuuden mukaan muuta sanoa kun että sillä kykenee toimittamaan kaikkia niin hengellisiä kuin maallisia, kaikkia niin tieteellisiä kuin käytöllisiä asioita maassamme yhtä selvästi, jos ei ensittäin niin sujuvasti ja helposti, kun millä kielellä tahansa. Kieltä elköön siis vedettävä esteeksi, kun kysymys on sen luonnollisesta oikeudesta päästä vallalle omassa kasvinmaassansa. Jokainen kokekoon ja harrastakoon sanalla ja työllä poistaa todelliset vastukset ja pönkät kielellemme tieltä; ne ovat sitä sitkeämmät ravistumaan, kuin vanhemmat ovat.

Ulkomaalaisetki kiittävät suomen kielen kauneutta ja rikkautta. Suomen asujat itset sitä vaan moittivat ja ylenkatsovat. Niin esim. kuuluisa tiedemies ja taitava kielten tuntija Saksassa Jakob Grimm sanoo suomen kieltä mitä sulosoivimmaksi ja taipuvaisimmaksi koko maanpiirillä[7]. Myöskin tanskalainen kielentutkija Rask ja norjalainen Stockfleth kiittävät Suomalaisten kieltä kauniiksi ja säännölliseksi; edellinen vertaa sitä italian, jälkimäinen heprean kieleen, jota on kutsuttu uskon kieleksi[8]. Niinikään saksalainen kielentutkija Becker ylistää kieltämme[8]. Löytyy omainki maamiesten joukossa semmoisia kun esim. Juslenius, Porthan, Lönnrot, Castrén, Arvidsson j. m. m., jotka ovat ymmärtäneet antaa arvon äitimmelle[8] kielelle. - Kun perhe ja perheellinen elämä on se kehto, josta kaikki siunaus, hyvyys, lujuus, rakkaus ja säädyllisyys sikiää ja nousee kaikissa kansoissa, niin mikä on hirmuisempi kevytmielisyys kun se, että suomalaiset vanhemmat opettavat lapsillensa esim. venäjän, saksan, ranskan kieltä, välistä yhtäkaa lasten puhumaan alkaessa, vaikka itset lapsuudessaan eivät osanneet tuskin muuta kun suomea. Sillä tavalla kasvatetaan Suomen maalle hontelomielisiä ja kylmäsydämiä kansalaisia, ja isänmaan rakkauden pyhä tuli tukautetaan jo kätkyessä.

Mutta oppisanoihin on jälleen käännyttävä. Edellisestä näkyy, ettei niitä vastaan ole yleisesti puhuttu. Kuinkas sitä voisikaan? Oppisanain välttäminen etenki tieteellisissä aineissa on mahdotoin - olisipa vahingollinenkin. Kaikilla ihmisillä, jotka eivät peräti ole Diogeneen kaltaiset, on usioita vaatepukuja - on juhlallisia, on jokapäiväisiä. Niin on kaikilla vähänki sivistyneillä kielilläki monta eri muotoa, jonka esiteltävä aine joka kerta määrää, millainen sen on oltava. Kukali mieli, sikäli kieli. Mutta niinkuin oma olkileipä on vierasta vehnäleipää parempi[9], niin kielilainatkin ovat kartettavat. Oppisanat otettakoot suomen kielen omista varoista ja tehtäkoot sen luontoa ja lakiloita myöten, niin ettei semmoisia outoja sanoja seipitettäkö kun esim. **osanto**, **omanto**[10], **einen**, **jäseisesti**, **leikkale**, **tosite**[11] j. m. m. ovat, joita suomi ei väen väkiselä voi tuntea omaksensa. Näistä on muistutettava, ettei nimikoista saada johtosanoja päätteellä **nto**, **ntö**, eikä supistuvista tehkiköistä nimiköitä päätteellä **kkale**. Jäsenestä saadaan **jäseninen** ja siitä **jäsenisesti**. Sanat: **valle**, **einen**, **tosite**[11] ovat peräti luonnottomia vesivesoja. Väärin johdetut sanat ovat haittaavimmat kuin muukalaiset; usiasti ei niitä ymmärrä muut kuin niiden tekijät ja tuskinpa hekään pitemmän ajan kuluttua.

Kieli on ajatuksen muoto. Ajatus synnyttää uusia käsityksiä ja käsitykset sanoja. Itsessään on ajatus yleinen ja yhteinen kaikilla kansoilla; mutta se ei pukeu samaan sanalliseen järjestykseen kaikissa kielissä. Sanain keskinäinen sopu on sentähden erilainen erikielissä. Tämä on sanomattoman painava vaarinottaa. Joka sitä vastaan rikkoo, turmelee kielen paljon enemmän kuin väärin johdetuilla ja muukalaisilla sanoilla, josta syystä semmoista kielen turmelusta vastaan on myös enin sotiminen. Mutta se ei pilaa ainoastaan kieltä, se sortaa myös kansan omituisen luonteen ja itsenäisen mielen, niin ettei esim. Suomalainen vihdoin tunne itseänsä Suomalaiseksi, Ruotsalainen Ruotsalaiseksi j. n. e.[12]. Ken ei tiedä, kuinka suomea on tämän suhteen vuosisatoja runneltu, oletiki saarnoissa ja niin kutsutuissa hengellisissä kirjoissa, joissa sanat tosin useimmittain ovat suomea, mutta niiden sopu milloin latinaa, milloin ruotsia, milloin saksaa, milloin mitäkinki. Tämän turmeluksen jäljet menneinä vuosisatoina jäivät luonnollisista syistä huomaamatta ja tarkastamatta. Niin ei ole asian laita tällä vuosisadalla ollut. Sen poistamista on jo monta kymmentä vuotta tarkoitettu tarpeellisilla muistutuksilla, neuvoilla ja varoituksilla aika ajoittain sanomalehdissä ja muissa kirjoituksissa[13]. Onko niistä ollut toivottua apua ja seurausta? Aina toki vähän, joka nähdään suomalaisen kirjallisuuden uudemmissa tuotteista, ehkä niissäki tavataan vikoja ja vaillinaisuuksia, monessa kirjassa paljonki. Ne sikiävät suurimmaksi osaksi siitä, että moni pitää itseänsä syntyneenä mestarina, huolimatta kielen oppimisesta, johon tarvitaan enemmän aikaa ja vaivaa kun esim. tanssimestarin tempuihin. Kieliopin säännöt ja ohjeet kun heitetään tuntematta, tulee kirjoitus kirjoittajan syntymäpaikan kielen kaltaiseksi, (eikä aina sitäkään), josta syystä kaikki eivät sitä ymmärrä. Tämmöisiä oppimattomia työjuhtia on ruvennut ilmautumaan suomen kielisenki kirjallisuuden vainiolle, enemmän rahan ja oman voiton himosta kuin totisesta rakkaudesta ja taipumuksesta kirjallisiin toimiin. Virheettömyyttä kaikissa kielen osissa ei ole kuitenkaan keltäkään odottamista niin kauvan kuin suomalainen kielioppi, etenki sanain sovussa, on täydellisempään selkeyteen kun tähän saakka saamatta, ja, joka on tässä niinkuin muussaki nykyään pää-asia, niin kauvan kuin Suomen oppiva nuoriso ei saa oppiansa ja sivistystänsä maamme omalla kielellä. Kunne se Alkeis-kouluista Yliopistoon asti ja sen läpi tapahtuu ruotsin kielellä, tungeikse paraimmiltaki kirjoittajilta enemmän eli vähemmän sanansovullista muukalaisuutta suomen kieleen - ja se on kärsittävä auttamaton vika. Suuri ja väkevä vartija on tämän suhteen Suomen muinaiskirjallisuus. Sen suojeluksen takana ja oleskelemalla kansan keskuudessa saattaa jokainen sivistynyt Suomalainen säilyttää kielellistä suomalaisuuttansa jotensaki puhtaana. Näitä keinoja, jotka muussaki katsannossa ovat hyödylliset, ei pitäisi kenenkään laiminlyödä.

Merkittävä on myös nimien ja nimitysten kirjoittaminen suomeksi, josta vielä ei ole tultu vakinaiseen päätökseen, vaikka siitäkin on paljon mietitty ja muistutettu, sekä myötä että vastoin. Se ei kumma olekaan, koska asia on yhtä monimutkainen kun vaikia ja tärkeä. Toiset ovat tässäkin enemmän pitäneet silmällä suomalaisuutta[14], toiset muukalaisuutta[15]. Epäiltävä ei ole, kenen puolelle oikeus nyt jo on kallistunut ja vihdoin päättyy. Asia on senlaatuinen, että siitä voisi yksinänsä kirjoittaa hyvänki väitöksen, joka myös olisi suotava ja tarpeellinen. Tässä seuraa vaan muutamia yleisiä muistutuksia ja ohjeita.

Likimäisesti liittyy tämä kysymys suomalaiseen äänioppiin. Jos sitä kiinteästi seurataan, pitäisi kaikki nimet ja

nimitykset, niinkuin yleensä kaikki sanatki, kirjoittaa niinkuin ne puheessa kuuluvat. Siis – **silmän ei pidä nähdä muuta kun korva kuulee**, jota ohjetta on muissa kielissä koetettu noutaaki – mutta vaan koetettu. Tunnettu on, kuinka esm. Ruotsin Akatemia miltei säätänyt sitä yleiseksi laiksi ruotsin kielessä, ja matkaansaattoi sen kautta vahingollisen sekasorron kirjoitustavassa[16]. A. G. Silfverstolpe teki sen johdolla käytöllisen esityksen[17], joka ei kuitenkaan saanut muita kuin joitakuita tieteellisiä ystäviä; seuraajia aivan vähän, vaikka hän kyllä taitavasti suoritti vaikian asian. Tämä ohje onkin ensi katsannolla vietteleväinen, mutta syvemmin tutkittua muuttuu vaan opilliseksi leikkikaluksi. Se on mahdollinen panna toimeen kaikissa seurauksissansa kielten omisakaan sanoissa ja nimissä, saati sitte vieraisa. Ensiksi: kuka voi silmin nähtäväksi merkitä kaikkia niitä pieniä ja hienoja mutkelmia, väreitä ja hengelmiä, joiden kautta täysinäiset äänet sukelteleivat ja sitouvat sanoiksi? Palkitsemattoman hyödyn ja voiton tekivät puustavien keksijät sekä kirjoittajille että kirjanpajajille ja lukijille, sen kautta, että laittoivat puustavia vaan täysinäisille äänille. – Toiseksi: mikä on korvakuulo epävakaisempi, ja kenen puhetta pitäisi korvan kuulla? Suomessa esm. Inkeriläisenkö, Karjalaisen, Savolaisen, Pohjalaisen, Satakuntalaisen, Hämäläisen, Uusmaalaisen vaiko Varsinaissuomalaisen tahi kunkin Eripitäjääläisen ja Kyläläisenkin? Totta kaikkein, sillä kaikkein korvalla on tässä sama oikeus. Mutta mikä siitä seuraisi? Yhtä monta kirjoituslaatua kun murretta. Onnetoin sekasotku, joka hengellisesti murhaisi koko kansan!

Mainitun ohjeen ollessa siis arvottoman, lavenee vapaus tässä kysymyksessä. Mutta missä on sen määrä ja kuka sen päättää? Sepä näyttää vaikialta vastata. Erhetystä ei ole pelkäämistä, sanoessa sen olevan vapaudessa itsessensä, joka ei salli tässä enemmän kuin muussakaan ulkopainoa ja sortoa. Sen omat rajat ovat tässä yhdellä puolen suomen kielen yleisessä luonteessa ja kasvannossa, toisella nimien ja nimitysten sortamattomassa selkeydessä. Nämät ovat tässä pääasiallisina ja paraimpina osviittoina. Erityisiä ohjeita niiden likemmästä käytännöstä laatiessa on suurin varovaisuus ja taitavaisuus varsinki puustavien muutoksen suhteen vaarinotettava. Siitä on ymmärrettävä tämän kysymyksen olevan oppineitten suomen tuntijain ratkaistava, ensin tiedollisesti ja sitte käytöllisesti eli rinnatusten kumpaisellaki tavalla, koska tieto ja käyttö aina käyvät elämässä käsikkäin. Kieltoa ei kuitenkaan ole muidenkaan sanomasta ajatuksiensa, vaikka ne tavallisesti ampuvat syrjään, niinkuin taitamattomain nuolet ainaki, ja ilmoittavat enemmän omia luuloja kuin asiaan perustettuita mietteitä.

Jos kielen historiaan katsotaan, niin kaikki siihen juurtuneet, kansan tuntemat sanat, nimet ja nimitykset vieraasta alkuperästä ovat muuttuneet suomalaisiksi, jommoisina ne myös ovat otetut kirjoituskieleen, paitse mitä jotkut ovat ruvenneet niitäki muukalaisiksi purkamaan[18]. Kun siis kansalla on ollut lupa kielensä ahjossa muodostaa vieraita raaka-aineita (jos sana on sovelias), niin eikö sama oikeus olisi kansan oppineillakin? Vai pitäisikö entisyyden lanka tässä äkkiä katkaista, ja sekoittamaton muukalaisuus kieleen istuttaa? Semmoiset hyppäykset eivät ole kansain sivistyksessä tavalliset, eivätkä hyödylliset. Joka maahansa ei tahdo kasvattaa kahta lahkoa – sivistymätöntä ja sivistynyttä – se pitää suurimman huolen kielen omituisesta edistyksestä.

Sivistyksen tultua kielenki puolesta suomalaiseksi, muuttuu Suomessa melkein kaikki toiselle kannalle. Sitä kansa odottaa niinkuin maallisen onnensa ja toivonsa ihaninta auringon koittoa, saattaaksensa nousta muiden sivistyneiden kansain riviin, omituisesti ja vapaasti täyttämään kutsumustansa maailmanhistoriassa. Käännös on tehtävä, josta "ura uusi urkenevi"[19], ja se on nykyisen miespolven alotettava. Kunnollisten koulukirjain toimittaminen on aikamme tärkeimpiä ja tarpeellisimpia töitä. Niiden kautta pannaan itu suomenkieliselle tieteelle, josta nesteinen kaste nousee kansallisen kirjallisuuden kasvannolle maassamme. Sentähden on ei ainoasti oppisanain, joista jo olen sanonut ajatukseni, vaan myös nimien ja nimitysten kirjoittamisessa tarkka päätös otettava.

Taitavain tarkastettaviksi esitellään tässä seuraavat ohjeet:

1) Kaikki, mikä ei ole enemmän toisen kuin toisenkaan kansan, eli joka on yhteistä tahi monen, kirjoitetaan ihan suomen kielen vaatimuksia myöten.

Siis esm. – taivaan kappalten, tähtien ja ilman sattumusten; suurempien merien, jokien, lahtien ja vuorien; eläinten, kasvuin, hedelmien, kivien ja mitallien; virkojen, ammattien, kuntien, arvoin ja költtien; tavarain ja kaluin; tieteisin, taiteisin, teollisuuteen, maaviljelykseen, rakennuksiin, kauppaan, hallitukseen, sotaan, meren kulkuun j. n. e. kuuluvat nimet ja nimitykset. Uusia tehdään myös tilaisuutta ja tarvista myöten.

2) Kaikki, mikä on kunki maan ja kansan oma omaisuus, kirjoitetaan kunki maan kielen mukaan.

Siis esm. maiden, paikkain, kaupunkien, kylien, kansain ja henkien; pienempien merien, jokien, lahtien ja saarten, ja järvien; omituisten virkojen, arvoin j. n. e. nimet ja nimitykset. – Jotka ovat suomen kieleen juurtuneet, pidetään muuttumatta. Jotka jotaki merkitsevät voidaan suomentaa. Niissä kielissä, jotka suvaitsevat monta keraketta perätysten, tehdään varallisia puustavimuutoksia, niin ettei nimien selkoa sorretta. Lyhyitä äänikkeitä voidaan venyttää pitkiksi; c:n siaan kirjoittaa k:ta.

3) Omien miesten ja naisten muukalaiset sukunimet kirjoitetaan niinkuin he itse ovat ne kirjoittaneet eli kirjoittavat. Mutta ristimänimet suomen kielen juhlallisen muodon mukaan.

Luultavasti muuttuvat sukunimetki Suomessa aikaa voittaen suomalaisiksi. Kun vieras kuori on kolottu, puhkeaa suomalaisuus kaikessa täydellisesti näkyviin. Nyt se on peiton alla, niin ettei Suomen kansaa muut paljon suomalaisiksi tunne. Varmaan tulee se aika, jona sitä ei pidetä koulupoikalaietekona[20], että sivistyneissä seuroissa puhutaan suomeksi esm. **Henrik Kaapriel**-, **Juhana Wilhem**-, **Juhana Lutvik**-, j. n. e. nimisestä kiitetystä miehestä Suomenmaassa. Nimistä kunki kansan mainiot henget tutaan, kielestä kansat tuntevat toisensa.

Mitä kieleen yleisesti tieteellisissä kirjoituksissa tulee, jos semmoisia suomalaisuuden väliaikana[21] alkaisi runsaammalta karttua, ja jos niitä aivotaan kansan luettaviksi, niin niissä on paras välttää outoja sanoja. Koulukirjoissa on eri laita. Ranskan Akatemia esm., olen jossakussa lukenut, ei ota uusia oppisanoja tekoihinsa, ennenkun ne ovat levinneet kansaan. Sillä tapaa voivat omat maamiehetki huviksensa ja sivistyksensä johonki määrään lukea oppineittensa kirjoituksia. Siitä on myös suuri voitto tieteille kuta enemmän niillä on lukijoita ja ystäviä. Niin sivistynyttä yleisöä ei ole kuitenkaan missäkään, että kaikki osaisivat rentonaan ymmärtää tieteellisiä tekoja. Suomessa ei ole sitä nykyään odottamista; sillä monisatainen ei ole niiden joukko, jotka tietävät, mikä tiede onkaan. Sitä suurempi

on erinomattainki suomenkielisten kirjoittajain velvollisuus ahkeroida saada esitys- ja kirjoituslaatuansa niin selväksi ja yleisesti ymmärrettäväksi kuin mahdollinen on. Se on jokaisen velvollisuus, kunhan vaan ei ylimäärin unohteta lausetta: "paljon puhutut asiat katoovat"[22].

Nämät ovat ne yleiset perustukset ja ohjeet, joita kielen suhteen aivotaan tässä näin aljetussa kirjallishistoriallisessa kokeessa seurata.

2:ksi Tieteiden synty, tarkoitus ja kasvanto.

Edellisessä jaksossa ovat tieteet niin usein tulleet sivuuttamalla kysymykseen, että niistä olkoon tässä suotu vähän laviammasti puhua. Se ei poikkeuta aineesta, koska erityinen tiedehaara on edessä, joskoki tähän ei käy paljon sovittaminen kiitettävän ruotsalaisen muisnastutkijan ja nerollisen historioitsijan Geijerin sanoja: "siitä on voitto asioille, että niitä katsotaan suuresti"[23]. Arvattava on kuitenkin, ettei niin syvää ja laviaa ainetta, kuin tieteiden synty, tarkoitus ja kasvanto itsessään on, voida tässä ottaa muuhun kun ylimalkaseen silmäykseen.

Oppineitten hyväntahtosella luvalla otan vertauksen Suomen kansan kauvan jo kadonneista päivistä. Kalevalasta tiedetään Wäinämöisen ja Joukkahaisen tiellä vastatusten tullessa yhtyneen kovaan riitaan, kumpiko heistä olisi "tiedolta parempi, muistannolta mahtavampi"[24], jommoisia sanasotia vieläki tavataan Suomalaisten kesken, kun kaksi mahtavaa, mielestänsä hyvinki tietävää sattuu yhteen; "mies on" muka "miestä oppimaan, toinen toista voittamaan". Tämöiset kiistat eivät verta vuodata, vaikka eivät kiitostakaan tuo Joukkahaisen vertaisille, jotka satunnalta tilan saatuansa röykkiästi näyttävät oppiansa ja juuri sillä tavoin julkasevat taitamattomuuttansa, niinkuin "laiha poika Lappalainen" teki, josta sai ansaitun palkkansaki.

Näihin Suomen kansan muinas-uroihin voidaan verrata tieteitä ja niiden viljelijöitä: kutakin erityistä tiedemiestä, olkoon kuin oppinut hyvänsä, tietonsa puolesta Joukkahaiseen, ja tieteitä itsiänsä Wäinämöiseen, tietäjään ijanikuisse. Tieteet ovat nimittäin vanhat, tiedemiehet kunakin aikana niiden suhteen nuoret. Ihminen on muka niinkuin järjellinen olento melkein jo aikain alusta ahkeroinut tutkia, mieltä ja käsittää ei ainoastaan kaiken olon juurta ja lähde, vaan myös kaikkea, mitä luomisessa löytyy, näkyväistä ja näkymätöntä. Siihen on ihmisellä ollut tukeuttamaton halu, joka on osoittanut hänellä olevan voimanki sen täytöntöön. Tämä voima ei ole muu kun järjen jumalallinen omaisuus ihmisessä, jonka avulla ja johdolla hän saattaa valossa ja selkeydessä vaeltaa elämän äärettömällä ja hämärällä merellä. Tästä halusta ja ahkeroisesta ovat tieteet sijinneet ja syntyneet.

Paljo löytyy kuitenkin niitä, jotka eivät anna mitäkään arvoa tieteille. Sanovat niitä oppineitten aprikoimisiksi mielijohteiksi, joilla ei ole luotettavaa yhtäpitävyyttä olon ja elämän kanssa. Siten eroittavat tieteet todellisesta elämästä, ja ovat tyytyväiset omilla luuloillansa, jotka todella ovat mitättömät ja arvottomat. Tämä epäily tieteiden totuudesta tulee siitä, että harvalla on selkeä käsitys järjen ja luomisen keskinäisestä välistä toinen toisiinsa. Järjen kautta saatu tieto ei olisi nimittäin mahdollinen, eikä siis luotettava, ellei maailma ja kaikki, mitä siinä on, olisi järjellisesti luotu ja matkaansaatettu, ja ellei kaikki seuraisi järjellisiä sääntöjä ja lakiloita. Tämä on niin silminnähtävä, että sen saattaa jokainen huomata niin pienimmistä kuin suurimmista luomisen kappaleista; katso esm. kukkaista kedolla, kuinka sen lehdet, kanta ja siemenen alut ovat säännöllisesti ja somasti rakennetut; kuule linnun laulua, kuinka sen viserrys on sointuinen ja mukava; silmäile muuriansen vireyttä ja ota siitä oppia! Kuinkas sen voisit, ellet järjelläsi sitä ymmärtäisi ja ellei järjellisyys kohtaisi sinua kaikissa? Järki tutkii vaan järjellisiä asioita. Se on varma siitä, että esm. Jumalan olento, joka kaikki on luonut, kaikki hoitaa ja johtaa, ei saata olla muu kun puhdas järki, ja juuri sentähden kun hänen olentonsa on järjellinen, on kaikki järjellisesti luotu, ja sentähden myös ihminen voi kaikkia tutkia ja tietoonsa luottaa. - Pyhällä ennustuksella lausuu apostoli Paaval: "ettekö tiedä, että meidän pitää enkeleitäki tuomitseman; kuinka ei siis ajallisia asioita?" (1:n kirje Korintilaisille, 6 luk., 3 v.). Tämä tarkoittaa likimäisesti uskon asioita, vaan sopii käyttää tieteellisessäki suhteessa. Mutta, kaiken tuomion edellä käy tieto, kaiken tiedon edellä tutkinto ja kaiken tutkinnon edellä järki, joka on näiden kaikkien sisällisin johtaja, selvittäjä ja päättävä.

Ei kuitenkaan niin kuin kaikki valo jo olisi voitettu, kaikki tieto käsitetty; sitä ei ajallisen olon ja elämän kasvavuus ja eteenpäin rientävyys milloinkaan myödytä. "Tieteen vainio", sanoo jossakussa paikassa mamseli Bremer, "on ääretön ja sen kasvattamat kukkaiset ovat ikuiset"[25]. Epäilemättä on tämä totta. Tuhatvuosien ahkera tutkinto, monet ja suuret harhailemiset ynnä niiden oikasemiset ovat kyllä edistäneet ihmisellisen tiedon piirin niin suureksi ja tehneet tieteet niin varmoiksi, ettei kukaan saata omaa taitamattomuuttansa ja laiskuuttansa peitellä tieteellisen valon puutteella; mutta äärettömän paljo on vielä tutkimatta ja tietämättä, ja niin on aina vastakin oleva. Tässä on kuitenkin merkittävä se asian mutka, että tietämättömyyskin on tieto, ja onpa niin painavasta laadusta, että se on tiedon ehtona; jos ei tietämättömyyttä löytyisi, ei silloin tietoakaan ja sen lisääntöä olisi. Ajattelevalle on kaikki tämä ilahuttava ja lohduttava, sillä se on varmana takauksena siitä, ettei ihmiseltä tiedon halu ja ahkeroinen milloinkaan lopu.

Mainittua halua elköön kuitenkaan verrattako turhaan uteliasmielisyyteen, ja tieteiden tarkoitusta elköön myös pantako semmoisen uteliaisuuden täytännöksi. Se olisi aivan väärin. Korkiampi on tieteiden tarkoitus, jaloarvoisempi niiden vaikutus kun kärkkään uudishalun tyydyttäminen. Mikäs se on? Se on totuus ja niinmuodoin tieto itse, sillä tieto on totuus. Tieteet antavat olost, elämästä ja niissä löytyvistä kappaleista oikian käsityksen; sitä sivistynyt ihminen haluaa ja on velvollinen saamaan. Tieteet poistavat pimeyttä ja taitamattomuutta, ne karkoittavat epäluuloja ja niiden rasittavia seurauksia. Tieteet valaisevat kaikkia asioita, ja johtavat kaikkia ihmisiä totuuden tuntoon. Niistä saadaan enemmän oppia ja valoa kun esm. kuuluisan englantilaisen runoilijan Shakspeare'n mainiosta lauseesta: "taivaassa ja maalla löytyy enemmän kun viisautistieteen voi uneksiakaan", jota tieteellisen totuuden epäilijät vetävät esille, siihen verkkoon kiertäöksensä taitamattomia. Se maa ja kansa, jossa ei tieteitä viljellä, on verrattava sokiaan ja kuuroon ihmiseen.

Mutta totuus ei synny maailmaan vähällä aikaa eikä vähillä vaivoilla. Tieteiden historia on lavia kirja ja sen lehdet ovat kastettuina kärsimysten kyyneleillä ja punattuina viattomuuden veripisaroilla. Tieteen kedolla on liikkunut vaino ja ahdistus, ja jotka sen palveluksessa ovat uhranneet ja menettäneet henkensä, ansaitsevat ainakin yhtä suuren kiitoksen

ja kunnian kun urhoollisimmat sankarit sodan tantereella. Tiede on korkein, vaikein ja vaivaloisin kaikista ihmisen töistä ja toimista; siitä on ymmärrettävä, mikä kunnioitus, rakkaus ja ansio tiedemiehille kussakin maassa on osoitettava ja annettava. He ovat kansansa suurimmat ja totisimmat sivistyttäjät ja hyväntekijät. Suuret ja nerolliset tiedemiehet ovat ihmiskunnan valistajat.

Kaikkia voidaan väärinkäyttää. Niin tieteitäkin. – Luku ja oppi ei ole suinkaan kaikille mieluista työtä, josta syystä niin monta seisautuu elinajaksensa asumaan taitamattomuuden rikkaporstuaan. Kummakos sitte, jos niidenkään joukko ei ole pieni, jotka heittävät tieteellisen opin ja harjoituksen puoliväliin ja kiiruhtavat onnen etsintöön ulkonaisen elämän lavialla tiellä. Usiasti sattuu niin, että tämmöiset huikentelevaiset raukat ovat maistaneet tieteiden hedelmiä niin paljon, että ovat joutuneet epäilyksen aalloille, josta sitte eivät anna itsillensä aikaa ja vaivaa päästä vakuutuksen lujaan satamaan, uskon asioissa semminkin. He ovat väärinkäyttäneet tieteiden korkeutta ja syvyyttä lapsuutensa uskon rikkomiseksi, kun eivät sitte ahkeroidu sitä saada parannetuksi ja selitetyksi käsityksen kovassa koulussa. Mutta muutamissa ja eipä niin muutamissakaan muuttuu tiedon halu kuolettavaksi himoksi, joka murhaa sielun ja ruumiin. Kuta korkiampi putous, sitä vaarallisempi lankeemus. Monelta on tämä himo pilannut mielen ja hulluuttanut pään ajut. Toisia on se upottanut yksinäisyyteen ja elämän ylenkatseeseen. Tämmöisten tiedon himon uhrien joukossa on esm. uudempana aikana Mentelli-niminen unkerilainen oppinut aivan omituinen ilmaus tieteiden historiassa. Hamletin tavoin Shakespearen näytelmässä olisi hän tunkeinut asumaan vaikka pähkinäkuoren sisään, ennenkun kirjoistansa olisi luopunut. Niistä hän imi oppia ja viisautta yöt ja päivät, niitä rakasti niin huimasti, ettei pitänyt ulkonaisen elämän onnesta, sen tarpeista, sen seuroista, sen siisteydestä ja puhtaudesta pienintäkään huolta. Mentelli kuoli surkiasti ja vei oppinsa hautaan; ei heittänyt minkäänlaisia omia kirjoituksia jäljellensä, vaikka elinaikansa tutki ja oppi. Hän ja hänen kaltaisensa ovat verrattavat hedelmättömään peltoon, josta ei ole hyötyä kellekään[26].

Historiallisessa kasvannossansa ovat tieteet jakaineet moniin eri-osiin. Mutta niinkuin melkein kaikki olennot ja kappaleet maailmassa, niin ovat tieteetkin lähemmässä eli kaukaisemmassa heimossa toisillensa. Sen suhteen auttavat ja valaisevat ne toinen toistansa, niinkuin esm. lasku- ja mittaustiede, jota historiaki tarvitsee määrätessä ajan juoksua ja kausia esityksessään. – Ken sentähden on oppinut ja käsittänyt yhden tieteen, osaa antaa arvon toisilleki, vaikka niissä ei olisi taitavakaan. Vaan kun jokaisella tieteellä ja sen erihaaroillakin on oma peltosarkansa viljeltävänä, seuraa siitä, että itsekukin on likimäisesti oma auttajansa ja selittäjänsä. Siinä on jokaisen tieteen itsenäisyys ja vapaus muiden tieteiden orjuudesta, ja juuri sen kautta voi toinen toistansa auttaa ja valaista. Ainoasti itsenäisillä ja vapailla olennoilla on vaikuttavainen toimi ja merkitys elämässä.

Jos katsotaan tieteiden alkua ja kasvantoa, niin niiden ensimmäiset siemenet tavataan ympäri maanpiirin kylvettyinä sekaisin kansain muinasiin jumaluuks- ja maailmansynty-taruihin ja muihin kertomuksiin. Silloista hengen ja luonnon keskinäistä suhdetta myöten sulivat ne uskontoin kanssa yhteen ja pukeutuivat runoon ja satuun. Tämä oli kansain mielleille, luulloille ja tuntemuksille aivan luonnollinen muoto, eikä voinut muunlainen ollakaan. Tavallisesti luullaan sen syntyneen siitä, että asiat ja tapaukset runon kautta muistettiin paremmin kuin suorakielisessä puheessa. Mutta varma on, etteivät kansat sitä sentähden valinneet, eivätkä siitä semmoisena välineenä tietäneet mitäkään. Koko heidän elämänsä ja ajatuksensa juoksu liikkui muinasaikana runon keveillä ja hehkuvilla laineilla, josta syystä tietämättänsä pukivat sen säännölliseen verhoon parimmat ja syvimät mietteensä ja luulonsa[27].

Maailman synty esm. on kansoilla ollut hyvin rakkaana miete-aineena; kertomuksia siitä on säilynyt uudempaan aikaan asti. Usiat kansat ovat ajatelleet ja johtaneet maailman synnyn munasta, joka miete on itsessään sangen syvä ja merkittävä. Ihmeteltävä on sen löytyminen Suomen kansain muinasissa runoissa, joissa siitä kuitenkin mahtanee olla tallella ainoasti katkaistuja palasia[28]. Tietoja tästä niinkutsutusta maailmanmunasta ei ole muilla kuin vanhimmilla ja kuuluisimmilla kansoilla, niinkuin esm. Intialaisten, Kiinalaisten, Persialaisten, Foinikilaisten ja Kreikkalaisten muinaskirjallisuudessa[29]. Miten Suomen kansa sen on saanut – joko omasta mietinnöstänsä eli muilta lainaamalla – voitane vielä pitää ratkaisemattomana kysymyksenä, ehkä näyttää siltä kun se olisi Aasiasta joltakulta sivistyneemmältä kansalta saavutettu ja tänne muiston kautta tuotu perintö[30]. Olkoon miten oli – tottahan sen Suomen kansa kuitenkin on omituista luonnettansa myöten muodostanut; melkein hedelmättömät ovat semmoiset tutkinnot, joilla on tarkoituksena saada tieteelliseen varmuuteen, mikä perijuureltansa on kunki kansain omaa, mikä vierasta. Nuoremmat vesat indo-germanilaisesta kannasta eivät tätä maailmanmunaa enää tunne nimeksikään, eivätkä Suomen heimokansatkaan muut kuin Virolaiset, joilla se kuitenkin löytyy sekoitettuna Juutalaisten luomisen kertomuksella[31]. – Kristillisyyden on yleensä, mihin on tullut, joko keskeyttänyt eli peräti hävittänyt kansain muinaiset uskonnot ja mietteet, tahi oikeimmin: se ei ole hävittänyt – ne ovat itsestään lakastuneet korkiamman opin ja tieteen valossa, ehkä typerät munkit ja papit ovat kaikissa maissa tämän suhteen näyttäneet joutavaa jumalasuutensa intoa.

Mutta kun koko se perustus, josta mainitut siemenet puhkesivat kasvuun, oli väärä, ja kun niiden muodostajana oli rajoittamaton mielijohde, ei niistä voinut syntyä muita kuin sinne tänne ampuvia, pian raukenevia vesivesoja, joista ei myöskään suoraan saateta tieteiden alkua ja kasvantoa johtaa. Hämäryys kuuluu kuitenkin aamun valkiamiseen, aamu päivään, ja sillä tavoin liittyvät kansain lapsuuden ajan luulot ja mietteet tieteiden historiaan; kukin aika ja sen hakemukset ovat katsottavat tarpeellisiksi kansain ja ihmiskunnan sivistyksen menossa ja juoksussa. Mutta tieteellisen totuuden kehto ei ole haettava mielijohteen loistavista ruusutarhoista. Ajatus on sen ikuinen lähde, ja siitä sen piti maailmaan ilmutua, sitte kun edelläkäyvä ehto sen suhteen oli täytetty. Mikä tämä ehto oli? Se oli ihmishengen herääminen luonnon välittömästä helmasta ja ajatuksen vapauttaminen sen siteistä. Se kun ensin tapahtui, sitte vasta tieteiden syntyki lähestyi. Tämä ehto toteutui Kreikan muinaisessa kansassa, jonka heränneestä hengestä ajatus nousi itsetietoon ja pani alun tieteiden ja taiteiden syntyyn ja kasvantoon. Tämä oli kreikkalaisen kansain suuri ja jalo kutsumus maailmassa.

Kreikkalaiset kun kadottivat vapautensa ja itsenäisyytensä, laimistui heidän tieteellinen ja taiteellinen toimensa. Tieteitä viljeltiin kristillisyyden ensimmäisinä vuosisatoina paraasta päästä Aleksandriassa ja Italiassa, josta ne vähitellen siirtyivät muihin Europan maihin. Romalaiset eivät kovin rakastaneet tieteitä, ehkä eivät niitä ylenkatsooneetkaan; ulkonainen kiilto ja loistavuus, sota ja sen pauhut olivat heille mieluisemmat. Arapialaiset voimaan päästyänsä hyväilivät myös tieteitä, etenki lääkitys-, lasku-, mitta- ja tähtitiedettä, joissa vieläki käytetään heidän antamia oppisanoja. Suuren keisari Kaarlon aikana sai oppi ja tiede suojeluksen luostarien ja tuomiokirkkojen kouluissa, joista keskiajan viimeisillä vuosisatoilla nousivat vapaisin yhdyskuntiin; näistä kasvoi sitte Yliopistoja usioihin maihin. Keskiajan opillisille riennoille ja harjoituksille ei kuitenkaan saateta korkiammassa merkityksessä antaa tieteen nimeä; vanhoja

jälkiä kierrettiin ja poljettiin, niissäkään pohjaan menemättä, ja sen ohessa väärinkäytettiin kristinoppia muiden opinhaarain polkemiseksi ja sortamiseksi. Uskonpuhdistuksen jälkeen rupesi tieteilleki suurempi vapaus koittamaan, ehkä sitteki tiedemiesten tointa ja kirjoituksia on pyydetty pitää lukon takana.

Jos kansain elämän juoksussa voidaan sanoa mitäkään myöhään tapahtuneeksi ja matkaansaatetuksi, niin totta Suomen kansa sai maahansa tieteille pysyvaisen paikan aivan myöhään. Ruotsissa pantiin Yliopisto toimeen 1477, ja vasta 173 vuoden kuluttua siitä perustettiin semmoinen opetuslaitos Suomeen, ja seki tapahtui ruotsalaisen miehen kautta ja ruotsin kieliläisille. Suomalaiset eivät ole milloinkaan osanneet valvoa etujansa ja oikeuksiansa kansain joukossa. Saa nähdä, kuinka monta sataa vuotta kuluu siksi kun maahamme saadaan varsinainen tiedelaitos, niinkutsuttu Tiede-Akatemia toimeen, jonka jäsenien töitä ja voimia ei vähennetä monilla syrjätoimituksilla, niinkuin tiedemiestemme nykyinen hankala laita on?! Kaikissa sivistyneissä maissa löytyy semmoisia laitoksia, ja juuri niiden kautta ovat tieteet voineet uudempana aikana laajentua niin suuriksi, että työn tuskin jaksaa yksi mies elinaikanansa perinpohjin tutkia ja täydellisesti esitellä yhden ainoankaan tiedehaaran sisältöä. Siitä on työnjako tieteissäkin ollut tarpeellisenä ja luonnollisena seurauksena. Eipä siis kelläkään ole syytä tiedostansa kerskailla, eikä sitä totinen tiedemies teekään. Nöyryys ja siveys on hänenkä velvollisuutensa, totuus kunniansa, rehellinen tutkinto kaita tiensä tieteiden valtakuntaanpa järjen terävä miekka sota-aseensa, jolla totuuden sisukset avataan ja ilmituodaan. Mutta siihen tarvitaan rohkeutta. Senpä tähden asuu tiedemiehen sydämessä rohkea into, joka ei pelkää vainoa eikä kuolemaa totuuden etsimisessä ja julistamisessa. Hänen toimensa on myös niin läheisessä yhteydessä elämälle yleisesti, että tuskinpa siinä tapahtuu mitäkään, joka jo sitä ennen ei olisi jossaki määrässä nähty tieteen hiljaisessa maailmassa. Muinaisella ajalla oli rohveittansa, nykyisellä on tiedemiehensä; molempia ovat kansalaisensa harvoin käsittäneet.

Hedelmärikas käänös tapahtui tieteiden edistyksessä menneellä vuosisadalla. Kauvan sitä ennen pidettiin ainoastaan loistavia ulkonaisia tapauksia ja kuuluisimpien muinaskansain asioita, ynnä niiden kuolleita kieliä arvollisena aineena tieteille. Siitä syytä menetti melkein jokainen aikansa ja voimansa niiden tutkintoon. Se kyllä oli tarpeellinen; mutta yhtä ja samaa apajaa kun aina vedettiin, ei siitä tieteille ollut suurta hyötyä. Sen ohessa vallitsi historiallisissa asioissa joutava kunnian pyyntö siten, että tiedemiehet tahtoivat anastaa kuki kansallensa niin vanhaa ja jaloa sukuperää kuin saattoivat. Kreikkalaisille, Romalaisille ja etenki Juutalaisille, Jumalan valitulle kansalle muka, pyrki jokainen heimoksi. Pitkiä kuningasriviä ladottiin mielijohteellisesti uudemmille nuorille kansoille, jotka ottivat ensimmäisiä askeleita sivistyksen tiellä. Semmoinen teeskely kunnian salvos kyhättiin suomalaisilleki, joiden vallan ensimmäiseksi isäksi ja perustajaksi haettiin tänne Pohjoseen esm. Noan neljäs poika Tuiskon. Hänestäkö sitte tuiskut lienevät maahamme pysähtyneet, vaiko niistä tuuli-, ilma- ja talvikuninkaista, joiden sanottiin Suomessa muinoin hallinneen[32].

Tällaisista naurun-alaisista hankkeista ovat tiedemiehet kääntyneet tarkemmin katsomaan kunki maan ja kansan sisällistä tilaa ja luontoa, huolimatta tutkinnoissansa muusta kun selvästä totuudesta. Tässä ovat seuranneet kansallisen hengen voimallista herätyshuutoa, vaikka eivät sentähden ole unohtaneet tieteiden ihmiskunnallista tarkoitusta ja yleistä kasvantoa. Mikäs tutkijalle saattaa ollakaan hempiämpi ja rakkaampi kun sen maan ja kansan asiat, jonka keskellä hän itse elää, ja jonka suojassa tieteet kukoistavat. Pisarakin järvässä on vettä ja monta pisaraa tekee meren. Kotimaallisista aineista saavat tieteet elatusta ja ravintoa yleiselle kasvannollensa ja edistyksellensä.

Mahdotoin on tarkalleen seurata joka askelmaa sivistyksen ja kansallistunnon kasvannossa maissa ja kansoissa. Mutta mainitunlainen kansallinen herääminen, eli oikeimmin sen itu havaitaan Suomen tiedoitsijoissa ja oppineissa jo alussa viimeistä vuosisataa; se kasvoi historialliseen itsetietoon saman vuosisadan loppupuoliskolla. Väärin on sentähden lukea kansallisuuden tunnon herääntöä maassamme vuoden 1809 perästä, niinkuin eräs Suomen historian tutkija on tehnyt[33], ottaen siihen tukeeksi muutamia väärin tulkituita lauseita Hegelin tekemästä historian viisaustieteestä[34]. Tässä ei ole tilaisuus tätä asiaa laviammin selittää; olkoon vaan sanottu, että mainittu uudemman ajan suurin viisaustieteen tutkija ja esittäjä († 1831) lausuu historiallisen kertomuksen alkavan silloin kuin varsinaisia historiallisia tekoja ja tapauksia ilmautuu. Suomen kansa olisi siis vuoteen 1809 maanut, jos sen historia vasta siitä alkaa. Totta se kyllä on ollut uneliainen ja on osittain vieläki, mutta ei sitä kuitenkaan saateta verrata 7 unikekoon. Suomen historia alkaa tuntemattomasta vuosiluvusta muinasaikana. Niin Suomen kirjallishistoriakin.

Näin paljo tieteistä yleisesti. Mitä erittäin kirjallishistorialliseen tieteesen tulee, niin senkin ensimmäisiä hentoja juuria voidaan johtaa Kreikkalaisista ja Romalaisista. Näiden kirjoittajani teoksissa löytyy, niinkuin tunnettu on, otteita ja arvosteluja vanhempain kynäilijäin tuotteista, niinkuin esm. Kallimakon, Kikeron, Plutarkon j. n. e. kirjoituksissa. Mutta vasta kirjapainon keksittyä, jonka kautta kirjallisuuden tuotteita oli helppo saada ilmiin, aljettiin niitä likemmin tarkastaa, siinä aivotuksessa, että järjestää niitä, ja ehkä myös että antaa niistä tietoja yleisölle. Ensin tapahtui tämä aivan ulkonaisesti; kirjoista tehtiin vaan kuivia luetteloita, niin että semmoista tieteellistä tointa saattaa verrata nykyisiin kalunkirjoituksiin. Nekin olivat tarpeelliset, kunne huomattiin kirjallisuuden tuotteista voivan syntyä erityinen, suuriarvoinen tiedehaara. Näistä luetteloista saivat oppineet osoitusta ja kiihoitusta kansain kirjallisuuden tutkintoon useissa Europan maissa. Semminkin otti tämän asian suuresti ja syvästi Verulamin paroni Englannissa, tieteiden historiassa kiitetty Frans Baco, joka ehkä kaikista aikalaisistansa selkeimmästi havaitsi ja ymmärsi kirjallisuuden korkian merkityksen kansain ja ihmiskunnan elämässä. Tämä syvämielinen mies, jonka nero vaikutti puhdistavasti melkein kaikkein tieteiden kasvantoon, vertasi maailmanhistoriaa yksisilmäiseen muinasjättiläiseen Sisilian saarella, nimeltä Polyfemos, niin kauvan kuin sen lehdillä ei puhuta kirjallisuudestakin[35]. Uudempi aika on selkeimmästi ja selkeimmästi ymmärtänyt Bacon vertauksen ja ottanut oppia hänen neuvostansa. Ei nyt enää tavata uudempiä yleisiä historioita, joissa ei kerrottaisi kansain kirjallisuustaki seikoista. Näillä niinkutsutuilla maailmanhistorioilla on kuitenkin se hankala vaillinaisuus, ettei niihin mahdu muuta kun enemmän eli vähemmän päällinpuoleisia silmäyksiä suurempienkaan valtakansain, saati sitte pienempien torpparikansain rauhallisista toimista ja omaisuuksista. Sentähden on ollut tarpeellinen toimittaa erityisiä historioita kustaki kansasta. Mutta näilläki niinkutsutuilla kansallishistorioilla on se vika, jos sitä viaksi saattaa sanoa, että niissäkään ei käy muuta kun sivuuttamalla koskea kansain kirjallisia, keinollisia, kaupallisia j. n. e. asioita. Sentähden ovat tiedemiehet ottaneet nämät kaikki erityiseen tutkintoon, josta on kasvanut uusia historiallisia tiedehaaroja, niinkuin esm. kirjallishistoria, ja niinmuodoin on syntynyt runsaita lisiä historialliselle tieteelle yleisesti. Jopa kirjallishistoriaki jakaikse yleiseen ja erityiseen, joista edellinen antaa tietoja kaikkein kansain, jälkimäinen kunkin erikansain kirjallisuudesta; ja jopa kirjallisuuden eriosillaki, niinkuin esm. tieteillä, runollisuudella j. n. e., on oma historiansa. Minulla on aikomus voimiani myöten toimittaa historian kaikista Suomen kirjallisuuden osista.

3:ksi Kirjallisuuden ymmärrys.

Mitä Suomen kirjallishistorialla on kertomista ja esittämistä, selitetään toisessa kohdassa. Tässä otetaan likempään tutkintoon, mitä kirjallisuudella yleisesti ymmärretään. Mutta kun kaikkein kansain kirjallisuudella ei saata pääasiallisesti olla muu kun sama ymmärrys ja sama tarkoitus, niin tälle kysymykselle voidaan hakea vastausta muidenki maiden kynäilijöiltä. Esimerkin vuoksi lainaan tämän suhteen joitakuuta määräyksiä Ruotsin ja Saksan kirjallishistorioitsijoilta.

P. Wieselgren, jonka ainerikas ja Suomenki kirjallisuutta koskeva historia on maassamme tunnettu, johtaa mainitulle kysymykselle vastauksen seuraavaisesti: "Kirjoitus on sanoille, mikä soitin äänelle. Niinkuin ei soiton uusi voima ole hävittänyt luonnollista ääntä, niinpä ei kirjoitukseen ole anastanut valtaa runolta ja puheelta. Päin vastoin on se rakentanut niille istuimen, joka tekee silmänräpäyksen mielituotteet vuosisatain omaisuudeksi. Valitut kirjoitukset ovat synnyttäneet kirjallisuuden"[36].

Tämän mukaan saattaisi kirjallisuutta sanoa valituiksi kirjoituksiksi, joiden joukkoon ei siis voitaisi lukea muita kuin kansain hyviä kirjallisia tekoja. Niin on kieltämättä tehtäväkin. Samoin kuin puutarhan hoitaja kitkee ja leikkaa kaikki huonot kasvut ja hedelmät lakastumaan, niin tiedemiehenki täytyy historiasta sulkea kaikki mitättömät ja kunnottomat kirjoitukset; hän heittää ne unohduksen haudalle katoamaan, ja korjaa muiston temppeleihin ainoasti semmoiset kirjoitukset, jotka sen ansaitsevat.

Jos taas kysytään, missä huonoin ja hyväin kirjoitusten raja on, ja kuka sen määrää, niin siihen on vastaus aivan selvä. Taitavuus sen määrää, ja hyvät kirjoitukset ovat semmoiset, jotka tavalla eli toisella ovat vaikuttaneet kansan tahi kansain sivistyksen menoa ja edistystä tieteellisessä, taiteellisessa, vallallisessa ja uskonnollisessa katsannossa. Tähän on myös suljettu kansain vapauden riento ja hakemus, sillä sivistys korkeimmassa merkityksessään ei ole muu kun vapaus kaikesta pahasta. Semmoisilla kirjoituksilla, jotka eivät ole ainoasti huvittaneet aikalaisiansa, Vaan myös vaikuttaneet hyvää tuleville miespolville, on lakastumaton historiallinen arvo. Suurien nerojen, näiden kansain ja ihmiskunnan sankarien teot ovat historiassa etunenässä katsottavat. Niiden sivistyttävä ja vapauttava voima ei lopu milloinkaan. He ovat Jumalan lähetysmiehet kansain seassa, ja niinkuin he itsetki, niin ovat heidän tekonsaki kuolemattomat.

Kaikki eivät kuitenkaan, niinkuin Wieselgren, ota puheeksi miten ja mistä kirjallisuus syntyy, eivätkä myöskään niin tarkoin rajoittele, hyviäkö vai huonompiaki kirjoituksia siihen kuuluu. Semmoiset määritykset, joiden mukaan valitut kirjoitukset tekevät kirjallisuuden, ovatkin itsestään vähänsanovat ja enemmän ulkopuoleisia; niistä ei tulla tietoon, mikä kirjallisuuden ymmärrys oikiastansa ja mikä sen merkitys elämässä on. Sama on laita, jos kirjallisuutta sanotaan "kansain kirjalliseksi taideteoksi", joksi sitä saksalainen kirjallishistorioitsija Vilmar lausuu[37]. Hänen maamiehensä T. Mundt annaiksella sitä vastaan selvittämään tätä kysymystä oikein viisaustieteelliseltä kannalta ja saaki sille semmoisen oppineen vastauksen, jossa on yhtä paljo saksalaista tummuutta kun myös saksalaista syvämielisyttä. Hän lausuu melkeittäin näin: "Kirjallisuudesta saamme tuta kansain hengellisen olennon, kaiken heidän mielensä pidon maailmasta ja ihmiselämästä", joka on jotensaki totta ja selvänlaista. Vaan kun siihen lisää, että kirjallisuus myös on "kansain kaiken tiedon ja toimen kohteellinen muoto"[38], niin siinä on jo liikaa. Kansain mielipidot ja ajatukset nähdään kyllä täydellisimmästi ja selkeimmästi heidän kirjallisuudestansa; mutta heidän hengellinen toimensa on, paitse kirjallisuutta, etsinyt ja löytänyt muitaki muotoja, joista heidän mielipitoja ja aivotuksia voidaan tutkia. Näistä otettakoot esimerkin vuoksi taiteen tuotteet puheeseen.

Tässä kohta valaiseva kertomus tanskalaisesta kuvasepästä Thorvaldsenista. Kun muutamat uskon kilvoittelijat olivat epäilleet tällä mainiolla taidemiehellä olevan totista kristillistä uskoa, ja sentähden häntä hätyyttivät, oli hän siihen lyhyesti vastannut: menkää katsomaan tekemiäni enkeleitä. Ne siis saivat selittää ja puolustaa Thorvaldsenin uskoa. - Tästä on ymmärrettävä, että niinkuin taidoitsijain mielen tila ja laatu kuvaiksella heidän taideteoksissansa, samalla tavalla voidaan kansainki hengellistä tointa ja mieltä tutkia ei yksinensä kirjallisuuden, vaan myös esm. taiteen ainoasti silmillä nähtävistä tuotteista; niinmyös kansallisen elämän muodostamisesta, jos kirjallisuutta ja taiteellisuutta ei löytyisikään. Mundtin määritys on siis liian lavia, kun hän sulkee kirjallisuuden rajain sisälle kansain kaikki toimet ja tekee sen niiden muodoksi. Historia kertoo tosin ne kaikki, mutta niistä saadaan siitä tieto jo toisessa kädessä. Liikaa ei hän sitä vastaan lausu, sanoessa kirjallisuutta "ihmishengen käsikirjoitukseksi", samoin kuin Tuomas Kampanella kutsuu maailmaa "Jumalan käsikirjoitukseksi"[39]. Tämmöiset verrannolliset määritykset ovat kuitenkin myöskin ulkopuoleisia, ja valaisevat sängen vähän asian sisällistä ymmärrystä.

Wilhelm Zimmermann puhuu kaikille säädyille tehdyssä kirjallishistoriassansa seuraavasti: "Laveammassa ja totisessa merkityksessään ymmärretään kunki kansain kirjallisuudella kaikki, mitä sen henki on pukenut ajatukseen ja kieleen, kaikki mitä se on matkaansaattanut runotaiteellista ja historiallista, viisaustutkinnollista ja sulopuheellista; olkoon sen vaikutus suusanallinen eli kirjoitukseen kätkeytyä"[40]. Arvelunalaisena kysyy tämä kynäilijä kuitenkin, josko ei suullista sulopuhetta ja kansain keskuudessa eläviä runoja, lauluja, satuja j. n. e. saisi myöski lukea kirjallisuuteen kuuluviksi. Tähän on vastaus helppo. Niin kauan kuin ne kirjoitukseen korjaamatta kiertelevät elämän väljällä metsällä, eivät ne kirjallisuuteen kuulu, josta kuitenkin elköön päätettävä kirjapainon musteella olevan voiman korottaa mitäkään kirjalliseen arvoon; tällä musteella kirjataan nykyaikana paljo, joka ei ansaitse kirjallisuuden nimeä, niinkuin taas toiselta puolen moni kaunis kirjallistuote ei kaikissa maissa saa sen pysyväistä kiiltoväriä päällensä. - Mutta uudempi aika on Zimmermannin arveluun tekotoimellisesti vastannut. Missä ei sulopuheita heti niiden synnyttyä korjata vuosisatojen omaisuudeksi, ja missä ei kansain muinasrunoja, lauluja, sananlaskuja j. n. e. ole kerätty häviämistä? Kuka ei myös tunne sulopuhelaisuuden korkiaa arvoa ja ankaraa voimaa? Sana on yleisesti väkevampi väkevempiä sotajoukkoja, ja sulopuhe on maailmassa monesti kukistanut orjuuden juonet, ja avannut kansoille sileän tien vapauden majoihin. Eivätkö sen tuotteet siis kuuluisi kirjallisuuteen! - Mitä kansain runoihin ja lauluihin tämän suhteen tulee, niin Muistotar on taannut niiden kirjallishistoriallisen arvon. Sen kauvas loistava kynttilä ei turhaan pala aikain ja kansain keskellä. Mitä se on vuosisatojen ja tuhansienki kuluessa pitänyt elossa, ansaitsee lehtensä historiassa yhtä hyvin kun nykyisemmätki kirjallisuuden tuotteet. Suomen kirjallishistoriassa esm. ottaa kansain vanhat runot, laulut, sananlaskut, arvoitukset ja sadut sängen arvollisen sian.

Vaikia ei olisi lisätä mainittuja esimerkkiä muidenki kirjoittajain lauseilla. Mutta niistäki jo nähdään, miten eritiedoitsijat antavat erimäärityksiä kirjallisuuden ymmärryksestä. Se todistaa kirjallisuuden olevan jotaki niin yleistä ja liikkuvaa ainetta, että jokainen voi käsittää sen eritavallansa.

Katsoessa kirjallisuuden nykyistä suurruutta ja laajuutta kaikissa sivistyneissä maissa, voidaan sitä ehkä paraite määrittää kaiken elämän ja olon kuvastajaksi ja kertojaksi. Sen piiri on niin kasvanut, että kysyä saattaa: mitä löytyy, josta kirjallisuus ei kertoisi, mitä, josta se ei antaisi tietoa? Sen yhä laajentuva verkko piirittää taivaan ja maan, ja melkein kaikki, mitä niissä on näkyväistä ja näkymätöntä. Tämän todistukseksi otettakoon muutamia osia kirjallisuuden alalta: mikä on esm. uskon tiede ja kirjallisuus muu kun ijankaikkisuuden side Jumalan ja ihmisten välillä; mikä runotaide muu kun sanoihin puettu kauneus; mikä historia muu kun kunki kansan ja ihmiskunnan elämän juoksun ja edistyksen kertoja; mikä niinkutsuttu romanikirjallisuus muuta kun kuvauksia ihmiselämästä; mikä sanomakirjallisuus muu kun päivän tapausten historia kussaki maassa, jonka lisäksi sen pitäisi myös olla valvovan omatunnon kussaki kansassa.

Mutta kirjallisuus ei ole ainoasti elämän ja olon kuvastaja; se on myös sivistyksen kannattaja ja valistuksen kasvattaja. Se on muinaisuuden, nykyisyyden ja tulevuuden yhdistäjä; katkiamattomilla kultalangoillansa sitoo se menneet, nykyiset ja tulevat suvut ja ajat kussaki kansassa ja koko ihmiskunnassa yhteen. Jos kirjallisuutta ei löytyisi, peittäisi pimeys kaiken elämän ja olon.

Kirjallisuus on myös vapain ja voimallisin hallitsija maan päällä. Se ei tunne rajoitettuja säätyjä, ei köyhyyttä, ei rikkautta, ei ylhäisyyttä, ei alhaisuutta. Sen aarteet ovat kaikille avoinna. Sen istuimen eteen kokoutuu ihmisiä kaukaa ja läheltä. Minkätähden? Kukin eri mielenlaatuansa ja tarvistansa myöten, mikä oppinsa, mikä tietonsa, mikä huvituksensa tähden. Mutta eipä ainoastaan näiden tähden. Kirjallisuudesta saadaan myös suurimmassa määrässä sitä lepoa ja rauhaa, sitä toivoa ja riemua, sitä virvoitusta ja vakuutusta, sitä rakkautta ja sovintoa, joiden haennassa turhaan pyöritään ulkonaisen elämän puuhassa ja pauhussa. Sentähden kutsuvat esm. viisaustietäjät kirjallista tointansa paraimmaksi huvitukseksensa ja levoksensa.

Kirjallisuuden temppelin ovella seisoo kirjoitettuna: **sivistys** ja **valistus**. Näitä täytyy jokaisen seurata ihmisenä pysyäkensä. Ken sitä ei tee, saa silmillensä paksut pimeyden suomukset, jotka tekevät omistajansa enemmän luontokappaleen kuin ihmisen kaltaiseksi. Joka taas sivistyksen ja valistuksen edistymistä ja leviämistä vastustaa, hänen nimensä merkitään ylenkatseella historiassa, joka tuomitsee kaikkein teot.

Kirjallisuus tarvitsee viihtymisellensä ja vaurastumisellensa ulkonaisia avittajia ja liittolaisia. Semmoisia sillä myös löytyy kaikissa valtakunnissa, ja kuta sivistyneempi joku kansa on, sitä rikkaammat ja paremmat nämät avittajat ja liittolaiset ovat. Pää-asiallisesti ovat ne seuraavat: tiedelaitokset, joissa kirjallisuuden tieteellistä kuntoa ja edistystä hoidetaan; oppilaitokset, joissa sille kasvatetaan ystäviä ja viljelijöitä; kirjapainot, joissa sen tuotteita kartutetaan niin monikertaseen satoon kuin tahdotaan; kirjastot, joissa niitä säilytetään yleisön tarvista varten lainaksi; ja kirjakaupat, joissa ne ovat kaikille tarjona ostoksi. Näiden kaikkein tilasta voidaan päättää kirjallisuuden ja sivistyksen laita kussaki maassa. Ne ovat ne viisarit ajan kellossa, jotka osoittavat, kuinka pitkälle kuki kansa on ennättänyt valistuksensa juoksussa. – Erytystä muistuntoa ei tarvitse näiden avittajain ja liittolaisten löytyminen Suomessakin. Toinen seikka on, jos niiden kunto on semmoinen, että ne täyttävät sisimäisen tarkoituksensa yleisen sivistyksen vaurastumiseksi, jonka näyttäminen ei kuulu tähän johdantoon.

Itsestänsäkin ymmärretään se, ettei kaikkia edelläsanotuita lauseita käy sovittaminen kaikkein kansain ja maiden kirjallisuuteen, semmoisena kun se todellisessa olossansa on erivaltakunnissa. Eroitus on kansain ja maiden välillä ulkonaisesti, eroitus sisällisestikin. Kirjallisuus on aina seisonut ja on vastaki seisova lähimmäisessä yhdistyksessä uskonnollisen ja vallallisen elämän kanssa kussaki maassa. Muinaisina aikoina oli tämä yhdistys sangen orjallinen ja on vieläki kaikissa vapauden osattomissa kansoissa. Kun nyt kirkon ja vallan säännöt ja lait ovat ne yleiset rajat, joiden sisällä ja suojassa kansain hengen avut ja luonnon lahjat saavat elatuksensa ja kasvantonsa, niin on helppo käsittää, kuinka painavasta laadusta niiden suhde on kirjallisuuteen. Se myödytetään heti, että kuta vapaammat ne ovat, sitä rikkaampia ja moninaiempia hedelmiä kantaa kirjallisuus. Tämän todistaa kokemus joka paikassa ja kaikkina aikoina. Puhtaalta tieteelliseltä kannalta on tämä aivan selvä ja vastaansanomaton. Vapaan hengen äärettömästä syvyydestä sikiä ja nousee aina ihania ja voimallisia hedelmiä. Laske sentähden kirjallisuuden valtasuonet vapaasti juoksemaan omassa laillisessa väylässänsä, pian olet näkevä, miten kirkas ja virkistävä sen puhdas, sekoittamaton vesi on. Sen vaikutus on verrattava raittiisen aamusateesen suven suloisina päivinä. Sen voima elähyttää, valaisee ja vahvistaa kansan ja hallituksen töitä, toimia ja aivotuksia. Päin vastoin ovat asiat siellä, jossa vapautta tämän suhteen ei ole. Siellä on kirjallisuus kituvainen ja eteenpäin rientävyys vaivaloinen ja vitkallinen.

Mutta kirjallisuus ei pysy milläkään neuvolla ainiaan missäkään maassa kituvassa tilassa. Sana on itsestään elävä ja vapaa, josta syystä sitä ei voida sulkea vankeuteen. Sanasta syntyy kirjoitus, ja vaikka on sitäki kahleisin saada. Kirjoituksista muodostuu kirjallisuus, ja nouseva sivistys sekä kasvava kansallisuuden tunto poistavat kirjallisuuden tieltä ulkonaiset esteet. Kirjallisuus voimistuu kaikissa maissa, joissa elon neste ja riipeys kansan suonissa ei ole kuivettunut. Niinmuodoin ei sillä ole muita pysyviä rajoja kuin hengen omat, ja ne ovat vapaat niinkuin henki itsekin.

Elkөөn kukaan väärin ymmärtäkö, mitä edellä on sanottu. Vapaus on ensinkin ei vallattomuus. Se on säännöllinen ja laillinen järjestys, jonka se antaa itsellensä. Siksi toiseksi: vaikka vapaa kirjallisuus on sivistyksen ja valistuksen tukevin kannattaja ja voimallisin edistäjä, ei se kuitenkaan estä kansojakaan kuolemasta. Maailmanhistorian suuri kirja on kaikille avoinna, ja sen opettavaisista lehdistä näkee jokainen, että kun kansat ovat täyttäneet kutsumuksensa, soi heidänki hautauskellonsa maapiirin avaralla kalmistolla. Mutta mitä kansat ovat matkaansaattaneet ja toimittaneet, ei huku ihmiskunnalta: "heidän olentonsa paraimmat hedelmät – kaikki mitä totta, kaunisti ja hyvää ovat ajatelleet, tehneet ja aikoneet, jää heidän jälkeensä itäviksi siemeniksi täydellisempään kasvuun nousulle"[\[41\]](#). Nämät siemenet ovat siitä ajasta, jona kirjoituksen taito keksittiin, olleet ja ovat vastaki, niin kauvan kuin sama taito kunnossa pysyy, paraimmassa säilyssä kirjallisuuden hedelmällisissä taimilavoissa. Sieltä ne nousevat oraalle, kasvavat, kukoistavat ja kantavat uusia hedelmiä ajasta aikaan, suvusta sukuun, kansasta kansaan. Paraimman ja kalliimman perinnön, jonka siis suvut ja kansat voivat jälkeisillensä antaa, on heidän kirjallisuutensa.

Jos kysytään, sopivatko edellä olevat lauseet käyttää Suomen kirjallisuuteen, niin siihen on vastaus osittain myöntävä, osittain kieltävä. Miten kumpaisessaki suhteessa, jää tässä likemmältä selittämättä. Suomen kansan koko olo ja elämä on ollut ja on vieläki niin erilainen ja monimutkainen useista muista kansoista, että kirjallisuudellekin on siitä ollut suuria haittoja ja pahoja vastuksia. Mutta jos kysytään, onko Suomen kirjallisuudella yleisesti sama ymmärrys ja tarkoitus kun muidenki kansain, niin siihen käy suoraan vastaaminen: on pää-asiallisesti. Siitä vielä tässä jaksossa muutama sana.

Suomen kirjallisuuden kasvut eivät ole laveimmassakaan merkityksesssä suurilukuiset; ne eivät sisällisen arvonsakaan puolesta kannata kaikenpuoleista vertausta monen toisen kansan kirjallistuuotteiden rinnalla. Mutta joskoki kirjallisuutemme taivahalta neron tähtiä välähtää harvinaisina pohjantulina silloin tällöin ja sieltä täältä, niin harvinaisia ne ovat muuallaki: "ainoasti vissi määrä neroa on kaiken ihmissuvun tarpeeksi pantu takavarikkoon, josta sitä lähetetään vähäisiä anteita maailman laveutta kiertämään sinne tänne johunkuhun pikkuseen nurkkaan - niin hienoissa säteissä ja niin hirmuisen pitkillä matkoilla toisistansa, että ihmeteltävä on, kuinka ne riittyvät niin monien suurien ja kansarikasten valtakuntain tarpeeksi"[\[42\]](#). Tästä takavarikosta on Suomiki saanut tarpeellisen osansa, kun vaan Suomen kansa aina osaisi ja ymmärtäisi sille antaa sen lemmen ja kunnian, jonka se ansaitsee.

Mutta sanottakoon Suomen kirjallisuutta köyhäksi ja vähä-arvoiseksi. Olkoon puhdas kansallinen osa siitä suuremmaksi osaksi käännöksiä ja mukailemia. Sen tuotteissa yleisesti, semmoisina kun ne ovat suomalaisen hengen viljelyksestä syntyneet ja nykyiseen aikaan säilyneet, löytyy jokaiselle kotimaan ystävälle ja sen omituisen sivistyksen harrastajalle paljo hyvää kätkeytynä. Niiden kautta puhuvat esivanhempamme nykyisille ja tuleville suvulle Suomessa. Niistä nähdään heidän työnsä ja toimensa, heidän vaivansa ja kärsimyksensä, heidän tietonsa ja taitonsa, heidän hankkeensa ja aivotuksensa, heidän uskonsa ja toivonsa. Niiden kautta on sivistys saanut omituisen siansa Pohjassa. Niistä käy vastaamme oma kotimaallinen henki, joskoki ne kaikki eivät puhu oman kansamme kieltä. Niiden joukossa löytyy semmoisiaki kauniita ja kalliita tekoja, joiden omistamisen kuka kansa tahansa katsoisi kunniaksensa. Ruotsalaiset ovat myös tahtoneet omistaa niistä paraimmat osat heidän kielellensä. Suomen kirjallishistorioitsijan velvollisuus on anastaa ne Suomen kansalle takasin. - Sanalla sanottu: Suomen kirjallisuuden tuotteet ovat ne siemenet, joista uusi itu on muodostuva ja uusi kasvu nouseva. Niillä ei ole maailmanhistoriallista merkitystä, vaan niillä on sitä korkiampi arvo Suomen kansan sivistyksessä ja sen edistyksessä. Ne ansaitsevat sentähden historiansa yhtä hyvästi kun rikkaimpien ja voimallisempien kansain kirjalliset teokset.

4:ksi Suomen Kirjallishistorian esityöt.

Edellisestä on selvä kirjallisuudessa elävän lakastumattoman kasvinvoiman, niin kansallisessa kuin ihmiskunnallisessa katsannossa. Mutta kirjallisuuden vaikutus on sattumoinen, sen tuotteet ovat elämässä epävakaisuuden pyörivällä kannalla, ne voivat jäädä suuremmassa eli vähemmässä määrässä unohduksiin, ellei historia tule elähyttävällä valollansa herättämään niitä muistoon. Tämä myös tapahtuu välemmin eli myöhemmin kussaki maassa ja kansassa, sillä historian valvova silmä ei heitä mitäkään ansiollista ja arvollista katsomatta ja ilmisaattamatta. Tutkinto laskaikse nykyaikana kuolleiden tuhatvuotisiin kammioihinki tietoa hakemaan, niinkuin Wäinämöinen teki Wipusen vatsaan, kun puuttui veneen teennössä kolme sanaa[\[43\]](#). Muiston temppelein rakennus jäisiki vaillinaiseksi, jos ei historiallinen tiede keräisi siihen lisiä jokaisen kansan elämästä.

Tätä tärkeää velvollisuutta ei ole Suomessakaan peräti laiminlyöty. Aika ajoittain on kirjallisuutemmeiki tuotteita otettu tutkintoon ja saatettu ilmiin, ehkä suurin osa niistä vielä odottaa likempää tarkastusta ja täydellisempää esitystä. Tarpeellisia esitöitä löytyy kuitenkin, joiden johdolla ei ole vaikia käydä käsin yleisempään työhön Suomen kirjallisuuden kirjavalla kedolla. Jotkut niistä ovat tavallansa sangen valaisevat, muutamats taas niin painavasta arvosta, että niiden kaipaus miltei estäisi tahi vähintäki myöhistäisi pitkään aikaan varsinaisen historian yrityksen kotimaamme kirjallisuudesta. Näin ollessa on näistä esitöistä, jotka voidaan jakaa kahteen erilaijiin: **apuihin ja luetteloihin**, suurimmalla kiitoksella puhuttava. Näitä paitse, saadaan Suomen kirjallisuuden tuotteista **osoituksia ja tietoja** monista muistaki kirjoista, niinkuin esm. Suomen muistettavain miesten elämäkerroista, tieteellisten ja muiden seurain vuosikertomuksista, sanomalehdistä j. n. e., joiden arvo kirjallishistoriallisessa suhteessa ei myöskään ole unohdettava.

Kirjallishistoriallinen toimi ei ole Suomessa vanha. Täydellisyyden vuoksi seuraa tässä kuitenkin yleinen silmäilö mainitussa tarkoituksessa, alkaen Suomen kansan hämärästä muinaisuudesta ja päättyen nykyaikaan. - Ne kirjoitukset, jotka **suorastaan** ovat kirjallishistoriallisia, eli joista saadaan **laviampia tietoja** Suomen kirjallishistorialle, merkitään erityisesti omalla nimellänsä sivujen alapuolella.

1. Suomen kansan muinas-ajasta ei ole minkäänlaista silloin kirjoitettua muistomerkkiä odottaminen. Esivanhempamme eivät tunteneet kirjoitustaitoa, ehkä heillä näkyy siihen olleen joku vaillinainen alku. Tämä voidaan päättää siitä, että kielessämme löytyy perijuureltansa suomalaisia sanoja, joilla nykyaikana merkitään kirjallisia asioita ja toimituksia, niinkuin esm. **kirja, kirjoittaa** j. n. e. Tämöiset sanat, niinkuin myös esm. **saarna** ja **runo**, ovat antaneet suomenkielen tuntijoille arveluja, mistä ne ovat kotoperäisin; niitä on koetettu johtaa sekä omasta, että muistakin kielistä, niinkuin esm. hepreasta, kreikasta, islannista ja venäjästäki[\[44\]](#). Syitä löytyy pitää niitä Suomen kansan omina.

Mutta vaikka Suomen kansa ei tuntenut entis-aikanansa kirjoitustaitoa, on se kuitenkin muiston kautta säilyttänyt runossa ja sadussa paraimmat mielipitonsa ja merkillisimmät asiansa muinaisuudesta. Isänmaanrakkaus on pelastanut ne unohduksesta, ja sillä tavoin on Suomen kansallaki muinaskirjallisuus.

2. Vasta kristillisyyden seurassa siirtyi kirjoituksen hyödyllinen taito Suomeen, ja on siitä ajasta ei ainoastaan pysynyt, vaan myös levinnyt ja vaurastunut rajaimme sisällä. Tunnettu on sen tulleen tänne keskiajalla. Niinkuin muissakin Europan maissa, harjoitettiin Suomessaki sinä aikakautena oppia ja kirjoitusta luostareissa. Turku, Naantaali ja etenki Rauma ovat tämän suhteen muistettavat. Maamme ensimmäiset kirjamiehet olivat munkit ja papit. Heidän kirjallinen

toimensa ja ansionsa ei kuitenkaan ole suuren suuri, eikä siitä paljo tiedetä. Ruumisten pääkallotkin ovat luostareimme paikoilta kadonneet. Niistä ei ole vahinkoa, kunhan vaan edes se, mitä niiden sisästä elämässä lähti, olisi säilynyt. Mutta tulipalot ja vihollisten kauhiat menetykset ovat tämän suhteen tehneet suuria hävityksiä Suomessa melkein joka vuosisatana. Ei myöskään se muuten jaloja kiitetty Ruotsin ja Suomen kuningas 1:n Kustaa säälivällä kädellä kohdellut paavin ajan kirjallisiakaan muistoja valtakunnassansa. Tallella on kuitenkin tästä ajasta yhtä ja toista, niinkuin esm. Suomessa käytetty latinainen messukirja (pain. 1448), Palmsköldin palanen (= fragment) j. m. Erittäin mainittakoon tässä sen aikainen mustakirja, joka tietysti on ensimmäinen kirjallinen keräys Suomessa historiallisesta arvosta. Papit kun halusivat voimassa pitää maallisia etujansa ja oikeuksiansa, panivat tähän kirjaan kätköön ja muistoon kaikellaisia Suomen kirkkoa ja valtaa koskevia paavillisia, pispallisia ja hallinnollisia kuulutuksia, julistuksia ja muita kirjeitä (v:sta 1229 veteen 1513). Tämän niinkutsutun Turun tuomiokirkon mustankirjan tarkoitus oli siis päinvastainen samannimisiä kirjoja nykyaikana.

3. Uskonpuhdistuksen hedelmällisin vaikutus Suomessa oli ensivuosisatana kieltämättä kirjallinen. Pispa Martti Skytte on tämän suhteen hankkinut itsellensä kunnioitetun nimen ja muiston. Hänessä sanotaan kyteneen vanha katolinen usko[45], josta syystä hän itse ei suorastaan paljon auttanut aljetuin uusien asiain menoa kotimaassamme. Mutta hänen toimestansa ja hänen (siis Suomen) omilla varoilla oleskeli tänä aikana opin halullisia suomalaisia miehiä ulkomailla, paraasta päästä Wittenperissä Luteria ja Melantonia kuulemassa. Palattuansa jatkoivat paremmalla taidollansa uskonpuhdistuksen suurta asiaa Suomessapa tekivät sen syvemmällä tiedollansa vakinaiseksi maamiestensä sydämissä. Näiden joukossa ovat Mikael Agrikola ja Paaval Juusten kiitettävimmät kirjallisenkin ansion puolesta. Omituiseksi saattaa sitä sattumusta katsoa, että sen miehen teoissa, joka ensiksi toimitti suomenkielisiä kirjoja painosta, ja joka niinmuodoin perusti kansalliskirjallisuutemme, tavataan myös ensimmäinen luetteloinen suomalaisen kirjallisuuden senaikaisista vähäisistä tuotteista. Se löytyy Agrikolan alkupuheessa Taavetin psaltariin. Tämä luetteloinen on Suomen kirjallishistoriallisten kirjoitusten joukossa niinkuin hienoinen valon viiva yön synkästä hämäryydestä aamun alkavaan koittoon.

Ulkomaillakin otetaan tänä aikana Suomen asioita kirjalliseen puheeseen. Baselin kaupungissa painetaan Herran rukous suomeksi[46], ja luetellaan ne suomalaiset miehet, jotka Wittenperissä olivat saaneet majasterinseppeleen[47]. Romissa toimittavat ruotsalaiset veljekset Johannes ja Olaus Magnus tunnetut historiansa Pohjan maista ja kansoista; jälkimäinen puhuu Suomen runoistakin[48]. Kotimaassa on Juusten ensimmäinen nimeksi tunnettu Suomen historioitsija. Mainittakoot tässä myös Aaron Forsius ja Johannes Messenius, joiden elämän vaiheet katkerasti muistuttavat Ruotsin hallituksen väärää käytöstä alamaisiansa kohtaan. Kumpaisetkin olivat aikansa oppineimpia miehiä, kumpaisetki saivat syyttömästi kärsiä vankeuden pimeää ja yksinäistä elämää, ja kumpaisetkin ovat kirjoittaneet Suomen maasta ja kansasta.

4. Yliopiston perustus on uskonpuhdistuksen jälkeen suurin, onnellisin ja seurantorikkain tapaus Suomessa. Se toi tieteet maahamme, ja teki ne kotiperäisiksi meidän kylmillä seuduilla. Sen kautta rupesi Suomen silmä-ala laajenemaan sekä ulkonaisesti että sisällisesti. Se yhdisti tieteiden siteillä Suomen kansan muihin sivistyneihin kansoihin Euroopassa. Se oli tieteellisen valon ensimmäinen koitto pimeässä Pohjolassa. Vahinko vaan, että se perustettiin kielen vuoksi muukalaiselle kannalle; mutta kukapa silloin ajatteli suomalaisista muuta kun että ne kuuluivat Ruotsiin niinkuin muu loisväki.

Kohta Yliopiston perustettua saatiin kirjapainoki toimeen Auran rannalle, ja koko Pipliä painetaan ensi kerran suomeksi - ei kuitenkaan omassa maassa. Ajan hengellistä luontoa ja menoa myöten hallitsi uskontiede aivan painavasti muita tieteitä uudessa Yliopistossamme. Pispa Terseruksen riita ylistää hänen vapaamielistä valistustansa tänä yksipuolisuuden aikana, joka ei ole vielä kukaan peräti kadonnut Suomen rajain sisästä. - Yliopistoa mainitessa - ken ei muistaisi Pietar Brahen kiitettyä nimeä? Unhottaa ei myöskään saa nimiä Rothovius ja Gezelius, joiden ansio Suomen kirkollisessa ja kirjallisessaki katsannossa on suuri. Historia tietää puhua heidän vioistansaki.

Suvaittiin kuitenkin muitakin opin haaroja Suomen nuoressa Yliopistossa, kunhan niillä ei vaan loukattu kirkon uskoa. Sen kanssa sointui kielitiede hyvin yhteen. Latina, kreikka ja heprea - ne tuuhottivat niinkuin vanhan hongan latva. Oppineet eivät muita kieliä keskenänsä tarvinneet. Kansain nuoret kielivesat kasvoivat vapaassa elämässä niinkuin menniköt ahon viheliäisillä rinteillä. Vähitellen rupeevat ne tunkeumaan - ei oppisaleihin, vaan ensiksi oppineitten hiljaisiin kammareihin. Suomenkieli oli jo ennen Yliopiston perustusta saanut kunnian nousta latinan, ruotsin ja saksan rinnalle sanakirjoissa.[49] Rohvessor Eskil Petræus on ensimmäinen, joka hallituksen käskystä toimitti suomesta vaillinaisen kielioffin. Ahkera kirjames Mikael Olaus Wexionius jouti tutkimaan Suomenkin asioita; hän on kirjoittanut myös Yliopiston senaikaisesta köyhästä kirjastosta[50] ja äitimme kielestä. Mathias Martinus seuraa paraasta päästä Petræusta suomalaisessa tienosoittajassansa. Kaikki nämät miehet puhuvat vähäisen Suomen runo-mitastakin. - Rohvessor Eero Justander on ensimmäinen, joka palkan edestä kääntää hallituksen kuulutuksia ja julistuksia suomeksi; mutta tokkopa hänellä, yhtä vähän kun hänen jälkeläisillensääkään, lienee siihen virkaan ollut minkäänlaista vahvistuskirjaa. Epäilemättä on tämä virka kuitenkin mitä tärkeimpiä Suomessa olla taitaa. - Petræuksen avittajat Piplian suomentamisessa olivat rohvessori Martti Stodius, Maskun kirkkoherra Henrik Hoffman ja Piikkiön kirkkoherra Krekori Favorinus. - Paimion kirkkoherra Henrik Matheus Florinus parantaa Piplian suomentamisen alkukielen jälkeä. Hän suomensi 1686 kirkkolain, ja hänen huolensa kautta tuli painosta 1702 ensimmäinen kokous Suomen kansan sananlaskuja, joita 17 vuosisadalla Tammelan kirkkoherra Lauri Pietarinpoika ja Lohjan kirkkoherra Kaapriel Tammelin olivat keränneet.

Taneli Juslenius näkee kaksi sotaa myrskyvän Suomessa, joista toinen on ijänkaiken hirmuinen muistaa. Sen alussa kirjoitti hän vanhan ja uuden Turkunsa (Abo vetus et nova), jossa koskee Suomen kirjallisuuttaki. Kynäilee muistaki kotimaan asioista ja kärsimyksistä. Suurin tekonsa on "Suomalaisen Sana-lugun koetus", jonka alkulauseesta saadaan kirjallishistoriallisiaki tietoja. - Jusleniusta voidaan kirjallisessa toimeessansa verrata hänen aikalaiseensa pispa Svedbergiin Ruotsissa, joka myöski teki sanakirjan maansa kielestä. Jusleniuksessa ei kuitenkaan elänyt niin innollista isänmaanrakkautta kuin Svedbergissä, joka oli niin vimmattu äitinsä kielen hyväilijä, että päätti sillä virsiä taivaassakin veisattavan[51]. - Ilmajoen kirkkoherra Vhael alkoi tehdä täydellisen kielioffin suomesta, mutta kuolema keskeytti hänen tästä työstä; hänen leskensä painetti siitä niin paljon kuin oli ennättänyt valmistua.

Ensimmäinen Suomen kirjallishistoriallinen teos painettiin Tukholmissa v:na 1719. Se on latinainen, niinkuin usiammat senaikaiset kirjat; suomennettuna on sen nimi: kirjallinen Turku[52]. Sen tekijä oli **Andreas Antonius Stjerman**, jonka Wieselgren sanoo kuuluvan "jättiläissukuun" Ruotsin kirjallisuudessa. Hänen kirjallinen Turkunsa ei ole lavia; se sisältää lyhykäisiä elämäkertoja Turun rohvessoreista, ja luettelee heidän kirjalliset tekonsa.

"Ison vihan" perästä jatketaan enemmän ja enemmän kotimaallisten aineiden tutkintoa ja esitystä. Nimet Scharin, Mennander, Gadd, Kalm, Bilmark y. m. ovat tunnetut. Suomenkielinen kirjallisuus karttuu niinkutsutuilla hengellisillä kirjoilla. Aapram Achrenius ja Tuomas Ragvaldinpoika ovat 18 vuosisadan ahkerimmat kynäilijät suomeksi. Tätä kieltä suositellaan Yliopistossaki; väitöskirjoitukset varustetaan suomalaisilla runoilla "onnentoivotukseksi", "corkiast oppenelle" "herr" "candidatille", "auctorille", "respondentille", "rackalle svogerille" tahi muulle "ystävälle", kun "surella cunnialla jutteli", "urhollisest taisteli" eli "miehulisest edes vastaisi" "caunista työtänsä" Yliopiston oppi-istuimelta. Siitä ei suomen kieli paljon hyötynyt.

5. Kahdeksannentoista vuosisadan viimeiset kymmenluvut ovat yleensä Europassa monin tavoin edellisiä aikoja merkillisimmät. Kansalliset liikkeet ja hakemukset lukevat niistä ajoista näkyväisen alkunsa. Tieteet muuttavat vähitellen muotonsa. - Ruotsi suri vielä suuria tappioitansa, ja poti edellisten sotain verisiä haavoja. Se oli menettänyt suurimman osan entistä valtaansa. Siitä seurasi ulkonainen voimattomuus, ja se käänsi Ruotsalaisia enemmän ja enemmän katsomaan ja tarkemmin hoitamaan sisällisiä asioitansa. Tämmöinen riento havaitaan kirjallisuudessaki; III:s Kustaa antoi sen runolliselle osalle vilkkaan menon ja eloisan liikkeen.

Myöski Suomen sivistyshistoriassa alkaa uusi aikakausi viime vuosisadan loppupuoliskolla. Edellisen ajan vähäiset hankkeet kotimaan sisällisen tilan ja muinaisuuden tutkimisessa varmistuvat. Ruotsalaisten esimerkki koitui Suomenkin oppineihin. Kuningas III Kustaan aikakauteen kuuluvat Creutz ja Choræus. Porthanin nero ja isänmaanrakkaus asetti Suomen historian tutkinnon entistä verrattoman paremmalle ja selkeämmälle kannalle. Tämä ikimuistettava mies syntyi ja kasvoi Suomen kansan historialliseksi silmäksi, jonka terävyys ja tarkkuus ei heittänyt juuri mitäkään kotimaallista katsomatta. Porthan oli monitietävä mies, josta syystä hän vaikutti monenpuolisesti tieteellisen ja kirjallisen elämän menestykseen Yliopistossamme. Mutta paraimman ja katoomattoman muistopatsaan nosti hän itsellensä Suomen historian ja kielen tutkimisella. Jos Porthan epäili Suomen kansan tulevaisuudesta, niinkuin on sanottu, niin hän on juuri itse se mies, joka antoi tämän tulevaisuuden toivolle varmemman vakavuuden. Hän valaisi kirkkaasti Suomen muinaisuutta, ja sen kautta on Suomen tulevaisuuski hänen perästänsä käynyt selkeämmäksi ja varmemmaksi. Porthanin ajasta kasvavat kansalliset hakemukset Suomessa.

Kirjallishistoriallisessa katsannossa ovat seuraavat kirjoitukset Porthanilta tärkeimmät: suomalaisesta runollisuudesta, josta tuli vaan 5 vihkoa (väitöskirjoitusta)[53]; **historiainen suomalaisista saarnoista**, 2 vihkoa[54]; **ajatuksia runollisuuden harrastamisen ja kukoistuksen autannosta isänmaassa**[54]; **historia Yliopiston kirjastosta ja lisiä siihen**, yhteensä 25 vihkoa[55]; ja **Yliopiston rohvessoreista**, 3 vihkoa[56]. Myöskin muista Porthanin kirjoituksista saadaan Suomen kirjallishistoriallisia tietoja, niinkuin esm. Juustenin ajantiedosta (= Chronicon), joka Porthanin muistutuksista ja lisistä on saanut paraimman arvonsa.

Bilmarkin nimi on jo mainittu; hän on ahkera esimies väitöskirjoituksia tarkastettaessa. - Mathias Caloniuksen nero ja oppi täyttää yksinänsä lakitiedekunnan velvollisuuksia Suomen Yliopistossa; kertomuksessansa Yliopistosta puhuu hän kirjastostaki[57]. - Lencqvist, Ganander ja Frosterus ovat myös muistettavat. V:na 1770 alkoi Auroranliittokunta vaikutuksensa; sen perustajat olivat Porthan ja Clewberg. Hedelmä sen toimesta oli ensimmäinen sanomalehti Suomessa, seuraavana v:na 1771; nykyinen ruotsinkielinen sanomalehti Turussa Åbo Tidningar lukee siitä perijuurensa. V:na 1776 koetetaan toimittaa "Suomenkielisiä tietosanomiam", mutta tilaajain puutteesta lakkaavat yhdestä vuodesta[58] **Pietar Juhana Alopæus** rupee yleisemmästi tutkimaan Suomen kirjallisia asioita alusta pitäen, mutta ei ennätä pitkälle; hän kirjoittaa myös harvinaisista kirjoista yleisesti, jonka ohessa kertoo Suomenki kirjallisuuden kasvuja[59]. Samaan aikaan tutkitaan Ruotsissa sen maan kirjallisia seikkoja Upsalan Yliopistossa. - Er. Mik. Fant on ahkera väitösten toimittaja Upsalassa, ja G. F. Fant kirjoittaa katkismuksista Ruotsissa[60]. **J. H. Lidén** luettelee Turun Yliopiston väitöskirjoituksia vuoteen 1779[61].

Uusi vuosisata on alkanut. Porthan nukkuu kuoleman uneen. Yliopisto pukeikse huolihurstiin, Suomi suree ja J. Tengström tulkitsee latinaksi maamiesten kaipaustuntoja Porthanin haudalla. Europan sodan pauhut viskaavat kuohuvat aaltonsa Pohjaanki - Suomi erotetaan Ruotsista, ja jää enemmän kuin sitä ennen omiin nojiinsa sivistyksensä harrastamisissa. Franzén jättää syntymämaansa, jättää Auran muistorikkaan kaupungin, jossa on runoilut ja tiedoitsinut. Suomen oma on hän kuitenkin.

Nerot vaikuttavat kuoltuansakin. Porthanin henki elää, kasvaa ja selkenee itsetietävämmäksi Suomenmaan oppineissa. - **Renvall** tutkii suomenkieltä, väittää isänmaan historian opettamisen tarpeellisuudesta Suomen kouluissa, ja antaa tietoja[62] äitinkielen edellisistä tutkinnoista; suurin ja parain tekonsa on Suomalainen Sanakirja. **Wallenius** kertoo niistä Suomen miehistä, jotka ovat saaneet korkeimman oppiarvon, ennen Yliopiston perustusta[63]. **F. W. Pipping** asettaa tieteellisen toimensa kotimaalliselle kannalle, väitöksillensä Yliopiston kirjaston hoitajista[64]. Niinmyös **J. J. Tengström**, joka antaa väitöksiä kreikankieltä taitavista suomalaisista[65]. Aikakirjaisessa Aura esittää Suomen kirjallisuuden ja sivistyksen esteitä, joita selittäessä valaisee senaikaisia tuumia Suomen maasta ja kielestä[66]. Päin vastoin näitä tuumia lausuu pari vuotta sen jälkeen **A. I. Arvidsson** jalosti ja vapaamielisesti suomalaisen kansallisuuden ja kielen oikeuksista Turun Aamulehdessä. Sen toimittaminen kielletään kolme kuukautta ennen ensivuosiokerran loppua. Arvidsson kirjoittaa vielä sanomassa Mnemosyne senaikaisista puuttuvaisista asioista Suomessa ja - hänen täytyy muuttaa Ruotsiin. Siellä kääntää ruotsiksi, lisää ja parantaa Rühnsin saksalaisen historian Suomesta ja sen asujista[67]. Kirjallinen toimensa vieraassa maassa on todistanut, ettei tämä kiitetty maamiehemme ole unohtanut Suomen kansan sanalaskua: **oma maa mansikka, muu maa mustikka**. Toinen kiitetty maamies ja syvä tiedoitsija **A. J. Sjögren** antaa Pietarissa lyhyen ja valaisevan kertomuksen saksaksi suomalaisesta kielestä ja kirjallisuudesta[68]. **R. v. Becker** toimittaa Turun Wiikko-sanomia[69], ja vaikuttaa sen kautta tarpeellisen puhdistuksen äitimme kielen kirjoittamisessa; tarkastaa Mnemosynessä Strahlmanin saksalaista suomenkielioppia ja laatii itse paremman semmoisen ruotsiksi. **C. N. Keckman** tekee ensimmäisen täydellisen luettelon suomalaisista

kirjoista[70]. **I. H. Lagus** alkaa Suomen kirkkoa koskevien kirjoitusten julkasemisen[71]. **C. A. Gottlund** väittää Suomen kansan sananlaskuista Upsalassa ja painattaa Otavan Tukholmissa[72]. Kirkkoherra Strandberg toimittaa Turun hippakunnan paimenmuiston (Herdaminne 1832). Topelius, Judén, Renqvist y. m. kartuttavat suomalaista kirjallisuutta. H. R. v. Schröter tekee Suomen runoja tutuiksi ulkomailla.

6. Oma aikamme lähestyy. Tuskin olivat Turun tulipalon hiilokset sammuneet, kun tieteet saavat uuden paikan Suomen uudessa pääkaupungissa. Kotimaalliset hankkeet tieteissä, taiteessa ja kirjallisuudessa kiihtyvät ja vahvistuvat. Erittäin arvaamattomasta arvosta ja rikkaasta hedelmällisyydestä on **Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran** perustaminen. Se on se keskus, jonka ympärillä ja jonka kautta isänmaanrakkaus on voinut harrastaa ja toimittaa suomalaisen kansallisuuden kalliimpia asioita ja pyrkimisiä. Tämän seuran aikakirjasta Suomi nähdään, kuinka Suomen historian tutkinto on kasvanut, ja kuinka myös kirjallisuutemme tuotteita on enemmän ja enemmän tarkastettu ja ilmisaatettu. Niinmyös sen vuosikertomuksista ja toimituksista. Suomen kansan lempi, kiitos ja kunnioitus on niiden miesten palkinto, jotka tämän seuran perustivat, ja jotka sen toimea ovat auttaneet. Tämän suhteen ei tarvitse Elias Lönnrotin nimeä erityisesti mainita. Jos Porthan ojensi historiamme tutkinnon oikialle tielle ja valaisi muinaisuuttamme, niin Lönnrot on se, joka täydellisesti on ilmisaattanut ja pelastanut tämän muinaisuuden. Sen kautta on myös se perustus rakennettu, jolla suomalainen kansallisuus ja sen tulevaisuus seisoo varmempana kun milloinkaan sitä ennen.

Suomen kirjallishistoriallista ovat seuraavat miehet kirjoittaneet viimeisillä kolmella vuosikymmenillä:

Lönnrot, E.: väitti jo Turussa Wäinämöisestä; puhuu Suomen kansan runoista ja lauluista Kalevalan ja Kantelettaren alkulaiseissa[73]; sananlaskuista ja arvoituksista niiden alkulaiseissa[74], ja Suomessa[75]; Suomen virsikirjallisuudesta[76] ja Kalevalan uudesta painoksesta kirjallisuuslehdessä[77]. Mehiläisessä löytyy lyhyt kertomus suomenkielisistä sanomalehdistä, ja uusista virsistä, kirkossa ja kotona veisattavista[78].

Pipping F. W.: suurin ja arvollisin uhrinsa kotimaan kirjallisuuden altarille on "Luettelo suomeksi prantätyistä kirjoista, kuin myös muutamista muista teoksista, joissa löytyy joku kirjoitus Suomen kielellä, tahi joku johdatus sitä tuntemaan"[79]. Tämän teoksen nimestäki jo huomataan sen suuri kirjallishistoriallinen arvo. Sitä mainitessa johtuu **Matti Pohto** itsestään jokaisen Suomalaisen mieleen. - Pipping on myös kirjoittanut Suomen kirjapainoista Suomen tiedeseuran toimituksissa[80].

† **Tengström, J. J.:** tämän tiedoitsijan kotoaineellisista teoksista valuu arvollisia apuja kirjallishistoriallemme. Etunenässä ovat tämän puolesta mainittavat hänen ajantiedolliset luettelonsa Suomen Yliopiston varakanslereista, tiedekuntain jäsenistä ja apulaisista[81]. Tämä kirja ei sisällä ainoastaan runsaita lisiä Suomen tieteellisen ja kirjallisen sivistyksen historialle, vaan on itseki jommoimenki semmoinen historia. Sen lopulla puhutaan erityisesti kansalliskirjallisuudestamme. Helsingin Aamulehdessä, joka pari vuotta takaperin uupui elämästä, on Tengström esittänyt sen vahingon, jonka Yliopisto kotimaan historian lähteiden ja tieteellisten keräysten suhteen kärsi Turun tulipalon kautta[82]. Aikakirjaan Suomeen on antanut maamme kirjallisuutta koskevan otteen A. Stjermanın sviogotilaisesta kirjastosta, ja Caloniuksen ennen mainitun kertomuksen Yliopistosta[83].

Rein, G.: on tutkinut ja kirjoittanut enemmän Suomen historiaan ja tilastoon kuuluvia aineita, vaan on antanut valaisevia lisiä kirjallishistoriallemmekin. Jo Turussa väitti Suomen asiain kirjoittajista[84]. Teki siitä sittemmin otteen, ja jatkoi samaa ainetta Porthanin aikaan, aikakirjassa Suomi, jossa puhuu myös kansalliskirjallisuutemme kasvannosta ja sen autannosta[85]. On Yliopiston rehtorina antanut kertomuksia sen hallituksesta ja toimesta, y. m.

Hällsten, J.: on laatinut väitöksen kirjallisuuden vaiheista Suomessa keski-aikana[86]. Se sisältää yleisiä silmäyksiä Ruotsalaisten valloitusretkistä Suomeen v:n 1157, 1249 ja 1293, ja maamme luostareista ja kouluista, jonka ohessa senaikaiset vähät kirjalliskasvut luetellaan.

Rabbe, F. J.: on toimittanut luetteloita Suomen kirjallisuuden tuotteista, ja sen kautta paljon huojentanut kirjallishistoriamme matkaansaantia. Ne ovat: luettelo koto-aineellisista kirjoituksista Turun sanomissa 1700 vuosiluvulla; niinmyös v:sta 1800 v:teen 1709, ja sanomassa Mnemosyne v:na 1819-1823; Yliopistomme koto-aiheellisista väitöksistä, sen perustuksesta v:teen 1820; ja Suomea koskevista kirjoituksista Ruotsin Tiede-Akatemian toimituksissa v:na 1739-1823[87]. On myös kirjoittanut muutamista esitöistä täydelliseen Suomen tilastoon, elämäkertoja maamme muistetavista miehistä, j. m.

Hjelt, O. E. A.: on tehnyt väitöksen luonnon historian oppinnasta Suomessa ennen Linnén aikaa, (Elias Tillandz ja hänen edellisensä). Siinä kerrotaan ja arvostellaan, mitä Yliopistossamme matkaansaattettiin mainitun tieteen hyväksi 1600 vuosilukuna. Se ei ollut paljo[88].

Cygnæus, F.: on tähän asti syvimmästi tutkinut ja täydellisimmästi esittänyt surukuvallista ainetta Kalevalassa, nimittäin Kullervo-runojen sisällystä, ja arvostellut muitaki kirjallisuutemme tuotteita, esm. Z. Topeliuksen näytelmää: 50 vuotta sitte[89]. - Cygnæuksen jääkynntilät, monet muistopuheet, j. m. ovat tutut.

Snellman, J. W.: on viimeisenä ja tänä vuosikymmenenä taitavimmasti ja voimallisimmasti ruotsin kielellä esittänyt ja puolustanut suomalaisen kansallisuuden ja kielen oikeuksia. Vaikutus siitä on ollut hedelmällinen. Saiman, Kallaveden ja Kirjallisuuslehden sisältö ei ole tavallisten sanomien perhoistytöitä; niitä lukevat tulevatki suvut. Niissä löytyy ajatuksen syvyydellä ja terävyydellä tehtyjä arvosteluja Suomen kirjallisuuden tuotteista, niinkuin esm. kahden viimeisen vuosikymmenen suomenkielisestä kirjallisuudesta, Suomen historiasta, sanomalehdistä j. n. e.[90]. - Snellmanin tieteellinen toimi ja ansio ei kuulu tähän.

Elmgren, S. G.: on kirjoittanut elämäkertoja Suomen muistettavista miehistä. Ilmoittanut ja tarkastanut maamme kirjalliskasvuja Kirjallisuuslehdessä, niinkuin esm. Suomen sanomien vaiheita, hengellistä kirjallisuutta j. n. e. Arvollisin toimensa kirjallishistoriallisessa katsannossa ovat hänen vuosikertomuksensa Suomalaisen kirjallisuuden Seuran vaikutuksesta; erittäin on mainittava hänen kertomuksensa tästä seurasta, sen ensimmäisinä 17:sta vaikutusvuosina[91].

† **Tengström, R.:** ennätti ainoastaan silmäillä Suomen kansaa Kalevalasta, tehdä johdannon kuvauksiin syntymämaan runollisuudesta, ja toimittaa ensimmäisen osan kokouksesta Suomen valittuja runoja ja lauluja, vanhemmasta nykyiseen aikaan asti[92]. Alku työn kaunistaa – kuolema vei tämän nuoren neron kirjallishistoriamme vahingoksi.

Törnegren, C. W.: on kuvaillut syvällä kirjallishistoriallisella tiedolla ruotsalaisen runollisuuden vaiheita Suomessa, Chronanderista Franzéniin asti, ja toimittanut luettelon Yliopistomme väitöksistä, v:sta 1828 v:teen 1852[93]. On myös kirjoittanut Suomen muistettavain miesten elämäkertoihin.

Rancken, J. O. I.: on antanut väitöksen Suomalaisten historiallisesta ja maatiieteellisestä kirjallisuudesta v:teen 1722. Siinä määrätään Suomen kirjallishistorian aikakaudet neljäksi: 1:n – 1640, 2:n – 1721, 3:s – 1809 ja 4:s viimeisestä vuosiluvusta eteenpäin nykyaikaan. Helposti havaitaan nämät aikakaudet aivan vaillinaisiksi ja ulkopuoleisiksi[94].

Oksanen, A. (Ahlqvist): on vertaillut ja arvostellut Judénin, Gottlundin ja Korhosen runollista tointa ja ansiota, ja väittänyt suomen kielen tutkijoista ennen Porthania[95]. Kumpaisetki kirjoitukset ovat valaisevat niissä osissa kirjallisuuttamme. On myös tarkastanut suomalaisen kirjallisuuden tuotteita Suomettaressa, jonka alkajana ja toimittajana hän oli, ja Schiefnerin saksannosta Kalevalasta aikakirjassa Suomi[96].

Renval, R.: on antanut tietoja ja tehnyt luettelon Suomen sanomakirjallisuudesta v:sta 1771 v:teen 1854[97].

Yrjö Koskinen on Nuijasodassansa omistanut muutamia sivuja suomenkieliselle kirjallisuudellemme[98].

Paitse yllämainittuja ovat jotkut muutkin arvostelleet yksityisiä osasia kirjallisuudestamme. Ulkomaalaisetkin ovat kääntäneet tarkastavan silmän Suomen kirjallisuuden tuotteisiin. – Kirjoittajain luku on maassamme sivistyksen kerällä kasvanut, varsinkin suomen kielellä. Monta kiitettävää tiede- ja kirjoitusmiestä on Suomen kansa kadottanut heidän paraassa ijässänsä. Melkein vuosittain on kuolema laittanut surun ja kaipauksen sanomia ympäri maata, muistuttaen sananlaskua: **tulee mies meren takainen, ei tule turpehen alainen.** Nimet **R. Tengström, J. J. Nervander, F. Collan, M. A. Castrén, G. A. Wallin, A. J. Sjögren, H. Kellgren, J. J. Tengström** j. m. eivät katoa Suomalaisten muistosta.

5:ksi Suomen kirjallishistorian aikakaudet.

Ennen näiden aikakausten määrittämistä on tarpeellinen osoittaa, mitä Suomen kirjallishistoria tulee sisältämään. Se jo kyllä nähdään yleisesti edellisistäkin jaksoista; vaan kun moni ehkä lukee Suomen kirjallisuuteen kuuluvaksi ainoasti mitä suomeksi on kirjoitettu ja painettu, on tästä asiasta annettava likempi selitys.

Helposti huomataan tätä kysymystä ei voitavan tydyttäväisesti selvittää, puhumatta samalla kertaa sivistyksestä, johon se luonnollisesti juottuu yhteen. Kirjallishistorian ei pidä muka olla kuivan luettelon kirjallisuuden tuotteista, ynnä lyhykäisen otteen kanssa niiden sisällyksestä; sen tieteellinen luonto vaatii sen myös katsomaan ja näyttämään kirjallisen sivistyksen tilaa, kuntoa ja kasvantoa siinä maassa ja kansassa, jonka kirjallisuus on sen pää-aineena, ja niinmuodoin pää-sisältönäkin. Sivistyksen ohessa on tarvis puhua myös niistä kielistä, jotka ovat olleet sen välikappaleina maassamme.

Mitä nyt sivistykseen yleensä tulee, niin muistutettava on, ettei se ole kenenkään erityisen ihmisen eikä kansan tekemä. Perijuurtansa on kaikki sivistys Jumalasta; siitä on selvä, ettei totista sivistystä löydy uskonnotta. Mutta ihmisillä ja kansoilla on, niinkuin vapailla olennoilla, tämän suhteen myös suuri osansa; monet monituiset suvut ovat töillensä ja toimillansa ei ainoastaan ylläpitäneet, vaan myös kartuttaneet sivistyksen yleistä, rikasta aarretta. Vastaansanomatoim on siis se, että niinkuin taivaankappalten lukemattomilla joukoilla on itsekullaki tähti kunnalla aurinkonsa, josta saavat valonsa, samoin on sivistyski kaikkein kansain yhteinen omaisuus, josta jokaisella on oikeus ottaa niin paljon kuin tahtoo ja jaksaa. Tästä oikeudesta ei kukaan kansa tarvitse kantaa kiitoksia muille kuolevaisille, olkoot kutka tahansa. Kuki maa ja kuki kansa on saanut sivistyksensä siemenen muualta. Mutta jokaisen kansan velvollisuus on hoitaa ja kartuttaa tätä siementä.

Sivistyksen yhteinen ja yleinen luonto ilmoittaa sen sisällön äärettömäksi. Jos niin ei olisi, ei se voisi olla niin hedelmäisestä väkevyydestä kuin ihmiskunnan historia todistaa sen olevan. Sivistyksen tavara-aitat ovat tyhjentyvät; ne riittyvät kaikkein ihmisten ja kansain hengellisiä tarpeita täyttämään, samalla tavalla kun maa ja sen epälukuiset olennot ja kasvut saavat puuttumattoman eineensä ja elatuksensa valon, ilman, lämpimän ja kasteen yhdistyvistä vaikutuksesta. Mutta sivistys ei ainoastaan riity kaikille; se myös sovittaikse vapaasti jokaisen vapaan olennon sekä hengellisiä että luonnollisia avuja myöten, **joiden ylläpito ja kasvanto suurimpaan kukoistukseen ja hedelmäisyyteen sen päätarkoitus on.** Sivistys ei siis tahdo sortaa eikä kuolettaa kansain ominaisuuksia, eli niinkuin näitä voidaan yhdellä sanalla nimittää: **kansallisuutta**; päin vastoin tähtää se tämän eläväksi saattamista ja tekemistä jokaisessa kansassa. Mutta monenkaltaiset vastukset ovat estäneet ja estävät tätä sivistyksen vaikutusta, niin ettei se aina ja joka paikassa ole voinut vapaasti täyttää korkiaa tarkoitustansa.

Kaiken ihmisellisen sivistyksen ja kasvatuksen suurimmat ja ihmeellisimmät välikappaleet ovat kielet. Näihin katsoen on jokaisen kansan oma kieli kalliimmasta arvosta ja painavimmasta merkityksestä, sivistyksen oikian menestyksen ja kukoistuksen vuoksi kussakin maassa. Kansa ja sen kieli ovat niinkuin sielu ja ruumis yhdistettyinä; ainoasti kuolema voi ne eroittaa toisistansa. Kieli on kulleki kansalle samasta arvosta sivistyksen suhteen, kun työ-aseet peltomiehelle maaviljelyksen puolesta. Tästä ymmärretään, ettei kukaan kansa voi hankkia eikä omistaa itsellensä yleisempää sivistystä muulla keinolla kun omalla kielellänsä. Nämät kolme: **kansa**, sen **kieli** ja **sivistys** ovat siis myöskin eroittumattomassa yhdistyksessä kussakin maassa. Tästä käy selväksi se totuus, ettei kukaan kansa saata täyttää kutsumustansa maailmanhistoriassa, ellei nämät kolme saa vapaasti vaikuttaa, ylläpitää ja avittaa toisiansa.

Mutta maailmanhistoriassa ovat kunakin aikana jotkut kansat olleet muita edellä ja ylempänä sivistyksessä. Juuri niiden

kautta on se myös siirtynyt muille, ja silloin on tavallisesti niiden kieliki tullut vieraasen maahan. On sattunut niinkin, että pienempien kansain kielet ovat tämän kautta lakastuneet ja se kansa sillä tavoin kadottanut ainijäksi oman kansallisuutensa ja itsellisyytensä, samoin kun pienet purot, laskettua vetensä suurempiin jokihin, kuivavat ja katoavat näkymättömiin. Kielet eivät kuitenkaan aina ole tehneet tämmöisiä murhatöitä toisillensa; ovat tavallisimmasti vaan auttaneet sivistyksen pysymistä vieraassa maassa, ja sen tehtyensä antaneet vallan kansan omalle kielelle.

Tässä sopii nyt jatkaa mitä tämän johdannon ensimmäisessä jaksossa mainittiin (8 sivulla) muukalaiskielistä Suomessa. Näiden kutsumuksen seloksi maassamme, muistutettakoon ensin muinasajan sivistyneimmistä kielistä Euroopassa - latinasta ja kreikasta. Tunnettu on näistä jälkimäisen suuresti vaikuttaneen edellisen kasvantoon, varsinki tieteellisessä katsannossa, vaikka latina sitte sai vallan kreikan yli, Romalaisten päästyä ylimäiseksi herraksi senaikaisessa sivistyneessä maailmassa. Mutta sitteki kun tämä heidän herrautensa lakastui, ja kun koko vanha romalainen valtakunta kaatui, vallitsi heidän kielensä Europan nuoremmissa kansoissa kaikkia, korkiampaan sivistykseen kuuluvia asioita. Epäilemättä oli tämä tarpeellinen alussa. Nämät nuoremmat kansat eivät voineet omilla hengellisillä varoillansa ja voimillansa vaikuttavasti ja edistävasti iskeä maailmanhistoriaan kiini. Heidän piti siihen suureen työhön saada tarpeellisen kasvatuksen ja opin. Kristillisyyden olivat saaneet, ja heidän piti myös omistaa itsillensä muinasajan sivistyksen. Tämä kaikki antoi Europan kansoille taitoa ja voimaa ei ainoastaan omaksi ylläpidännöksi, vaan myös yleisen sivistyksen vaurastumiseksi. Latina oli tämän sivistyksen välikappaleena kaiken keski-ajan, ja se oli tämän kielen suuri tarkoitus ihmiskunnassa. Vanhan tavan vuoksi pidettiin sitä kauvan aikaa jälkekipäin yleisemmässä kunnossa, vaikka niin ei olisi ollut välttämätöin tehdä.

Tämä sama maailmankieli, joksi latinaa saattaa kunnian vuoksi sanoa, tuli kristillisyyden seurassa Suomeenki, ja sen lisäksi vielä ruotsi; valloittava ruotsalainen kansa toi maahamme ei ainoastaan mitä itse oli muilta kansoilta lahjaksi saanut, vaan myös oman kielensäki ja valtansa lait ja asetukset. Ihmeteltävä on se, ettei kaiken tämän muukalaisuuden seuraus ole ollut sortavampi - kun sitä muka tuli yhtaikaa niin paljo.

Pää-asiallinen eroitus, muukalaiskielien suhteen, suomalaisen kansan ja usiampien muiden kansain välillä Euroopassa on se, että maassamme on saatu latinan rinnalla vielä suuremmassa määrässä suositella ja pitää ruotsia. Vaan kun nämät kielet eivät yleisemmästi sointuneet Suomessa kristillisyyden ylevän tarkoituksen kanssa yhteen, täytyi niiden kääntyä syrjään uskon käytöillisissä asioissa. Uskonpuhdistus korotti niissä maissa, joissa se pääsi voitolle, kansain kielet kirkon kieleksi. Niin tapahtui Suomessaki. Mutta useimmissa muissa maissa ovat omat kielet jo vallalla kaikissa valtakunnallisissa ja tieteellisissäkin asioissa. Niin onnellinen ja oikia ei ole suomen kielen laita vielä nytkään.

Mutta kun jonkun kansan elämän vaiheita tutkitaan ja tarkastetaan, ovat ne kokonaisessa järjestyksensä katsottavat ja tuomittavat. Mitä historiassa on tapahtunut, sitä ei voida peruuttaa; sitä vastaan saatetaan vanhat vahingoittavat seikat muuttaa ja parantaa, ja tämä on Suomen kansan ainoa turva ja lohutus kielensä ja sivistyksensä asiassa. Historia sovittaa kansain kärsimykset; muisto ja toivo antavat toisillensa sovinnollisen käden. Suomen kansan elämän kohtaukset, semmoisina kun ne, ylimalkaan katsottuina, nyky-aikaan asti ovat olleet, saavat sovintonsa sen historian juoksusta.

Edellisissä lauseissa on sanottu, ettei sivistyksen tarkoitus ole kenenkään kansan kuolettaminen, vaan eläväksi tekeminen. Kysytäänkö siis: **onko sivistys kuolettanut suomalaista kansaa, onko hävittänyt sen kansallisuutta?** niin siihen on vastaus: **Ei ole.** Vaikka tämän sivistyksen vaikuttavimpina välikappaleina ovat olleet vieraat kielet, on se kuitenkin Suomalaisissa itsetietoon herättänyt ja saattanut heidän kansallistuntonsa. Suomen kansalla ei sentähden ole syytä vihata näitä muukalaiskieliä - latinaa ja ruotsia; ne ovat palvelleet sen kalliinta asiaa: **sivistystä ja valistusta** Suomessa. Epäilemättä on näiden - sivistyksen ja valistuksen - tarkoitus edespäinki sama kun tähän asti, sitteki kun oma kielemmä astuu laillisen oikeutensa ja luonnollisen perintönsä omistukseen. Mikä tämä tarkoitus on, se on jo selitetty. Kuinka pian taas suomen kieli pääsee valtakieleksi maassamme, se riippuu paraasta päästä siinä, miten palava ja innollinen rakkaus meillä Suomalaisilla on tulla omituisemmiksi ja vapaammiksi jäseniksi kun tähän asti olemme olleet, muiden kansain joukossa sivistyksen puolesta.

Kysyttäköön vielä: **ovatko Suomalaiset osanneet tiedolla ja taidolla käyttää latinaa ja ruotsia sivistyksen hyväksi Suomessa?** Tähän on totuuden mukaan kerskaamatta vastattava: **Ovat.** Ruotsalaisia on tosin löytynyt maamme oppineitten joukossa, mutta Suomalaisten ansio on se, että europolainen tiede ja taide on pysynyt ja juurtunut siinä osassa Pohjaa, jonka Luoja on antanut Suomen kansalle sivistyksen ja valistuksen kodiksi maanpiirillä. Suomen kansa on verellensä ja hengellensä puolustanut tätä kallista maatansa ja omaa itseänsä; se on myös sen kautta ollut lujana muurina Ruotsalaisille ja heidän kansallisuudellensa. Tämä sama vähäinen kansa on, kaikissa kärsimyksissensä, tähän asti miehuullisesti sotinut sanalla, auralla ja miekalla, ja sillä tavoin voimiansa ja taitoansa myöten täyttänyt kutsumustansa ihmiskunnassa. Kun sivistys sulkee sisäänsä kaikki, mitä suurta, hyvää ja kaunista löytyy, niin tämä Suomen kansan kutsumus ei ole ollut eikä saata olla muu kun sivistyksen juurittaminen, suojeleminen ja levittäminen Pohjan kylmillä perillä; viime mainittu velvollisuus on likimäisesti käännettävä heimokansaimme hyväksi. Min pimeä ja hirvittävä ei myöskään nykyisyyden eikä tulevaisuuden otsa ole, että Suomalaiset tahtoisivat, kykenemättömien pelkurien tavoin, erota edeskäänpäin velvollisuuksiensa täytännöstä - sekä kansallisessa että ihmiskunnallisessa suhteessa - tahtoisivat vaihtaa suomalaista kansaallisuuttansa ruotsalaiseen, niinkuin Ruotsissa nämäkin aikoina vielä näyttään haluavan ja toivovan. Ymmärrettävä on, että jos Suomen kansa semmoiseen itsessään jo mahdottomaan vaihtoon rupeisi, sen omituinen tila, kohta ja riento kansain joukossa sen kautta olisi keskeytetty. Ennenkun Suomalaiset siis sen tekevät, tahtovat he miekallansa puolustaa omaa elämäntänsä viimeiseen veren pisaraan asti, ja sillä tavoin omistaa itsellensä edes kunniallisen kuoleman. Oma henki on rakkain ja kalliin kaikille; sitä puolustaa jokainen ketä vastaan tahansa kuolemaan saakka.

Mutta Suomen kansan elämän säilytykseksi ja kutsumuksen täytännöksi omituisemmasti kun tähän asti on tapahtunut, on yksi ainoa ehto toteutettava: **suomen kieli on korotettava valtakieleksi.** Se ei ole mahdotoin; siihen on askelma askelman perään vähitellen otettu ennen, ja nyky-aikanaki. Latina on astunut alas tieteiden istuimelta Suomessa. Totta ruotsinki vuoro tulee antaa suomelle täyden vallan. Ja jos latina ei osaa näyttää esm. runollisuudessa Suomessa minkäänlaista Wäinämöistä, niin sitä ei voi sanoa ruotsista, jolla kielellä meillä on ensimmäisen luokan runoilijoita. Tarvitseeko tämän todistukseksi mainita nimiä: **Franzén ja Runeberg?** Kun siis näiden vierasten kielien laita on

tämmöinen maassamme, kun Suomalaiset ovat tiedollisesti ja taidollisesti osanneet käyttää niitä sivistyksen välikappaleina, niin aivan kummallinen ja käsittämätöin epätoivo hallitsisi sitä eli niitä, jotka uskoisivat, ettei oma äitimme kieli, voimaan ja valtaan päästyänsä, kelpaisi ja voisi menestyksellä ja hedelmäisyydellä, yleisemmästi kun tähän asti, palvella sivistystä ja valistusta Suomessa.

Latina ja ruotsi ovat olleet Suomen kansalle ikäänkun ottopoikina. Niitä ruokkiessa ja verhoittaessa ei se ole unohtanut velvollisuksiensa omaakaan kieltänsä kohtaan; on vaan liiemmaisesta kohteliaisuuden tunnosta pitänyt liian kauan vieraita lapsia pöydän päässä ja omaa lastansa pankolla. Mutta kaikki, mitä nämä kolme lasta, (latinaa saatetaan kuitenkin sanoa ukoksi, ruotsia ja suomea sen rinnalla nuorukaisiksi), ovat puheella ja kirjoituksilla julkisuuteen tuottaneet, kaikki se kuuluu Suomen kirjallishistoriaan.

Suomen kirjallishistoria tulee siis sisältämään suomalaisen, latinaisen ja ruotsalaisen kirjallisuuden vaiheita maassamme. Mutta siihen kuuluu myös kaikki, mitä suomalaisesta ajatuksesta ja kynästä on lähtenyt muillaki, paitse mainituilla, kielillä. Se aikaa tulee ehkä pian, jona muokalaiskieliset kirjoitukset voidaan Suomen kirjastoissa ja kirjallishistoriassa verrata vanhoihin sota-aseisiin, joita muiston ja kunnian vuoksi säilytetään tulevain sukuin nähtäviksi, niitä varten erityisesti tehdyissä rakennuksissa. Mehiläisen tavoin ottakoot suomenkieliset kirjoittajat niiden sisällyksestä paraimmat osat ja kääntäkööt ne suomeksi, niin että koko suomalainen kansa saa tilaisuuden tietää, mitä hyvää sen tiede- ja kirjoitusmiehet ovat vierailta kielillä ilmituoneet.

Mutta kun kirjallisuus kaikissa järjestetyissä valtakunnissa on läheisessä yhteydessä monenlaisten laitosten ja sääntöjen kanssa, niin Suomen kirjallishistoria ei voi olla koskematta näihinkin omassa maassamme. Se tulee siis lyhykäisesti katsomaan myös Yliopiston, kouluin, kirjallisseurain, kirjakauppain, kirjapainoin, paino-asetusten j. n. e. seikkoja Suomessa. Erittäin ovat suomen kielen vaiheet myöskin lyhyesti esitettävät. Ja kun kuki kansa, päästyänsä yleisen sivistyksen osallisuuteen, on omituisella tavallansa vaikuttavaisena jäsenenä ihmiskunnan suuressa pereessä, ja niinmuodoin enemmän eli vähemmän toisten kansain yhteydessä, niin Suomen kirjallishistorioitsijan ei pidä, esittäessänsä oman maan kirjallisuutta, välttää siihen kuuluvain seikkoin yleistä silmäilöä valistuneessa maailmassa. Etenkin ovat kirjallisuuden ja kielen asiat Ruotsissa tämän suhteen valaisevat niinä aikakausina, joina Suomi oli sen kanssa yhtenä valtakuntana, ja sitteki kun 1809 vuoden sota ja rauha eroittivat Suomalaiset ja Ruotsalaiset toisistansa.

Seuraa vihdoin puhua Suomen kirjallishistorian aikakausista, ja määrätä niiden järjestyksen. Näiden suhteen on mainittava joka hetken ja silmänräpäyksen kansain elämässä olevan painavasta arvosta. Mutta jotkut vuodet ja ajat ovat sivistyksen kasvannossa verrallisesti muita merkillisempiä kussaki maassa. Historia valitsee ne ikäänkun pysähdyspaikkoiksi sisältönsä esityksessä; ne ovat sen kirjoittajalle ja myöski lukijalle samasta merkityksestä kun peninkulman tolpat ja lepopaikat matkustajalle. Niiden väliä sanotaan historiassa aikakausiksi.

Suomen kirjallisuudella ei ole monta merkillisempää vuosilukua. Suorastaan siitä on sentähden melkein mahdotoin saada sen historialle sopivia aikakausia. Näin ollessa on paras ottaa ja järjestää ne niistä ulkonaisista seikoista, jotka ovat vaikuttaneet muutoksia ja parannuksia maamme sivistyksessä, ja siis kirjallisuutemme asioissa; nämä seikat ovat sillä tavoin katsottavat sisällisiksi ja Suomen kirjallisuuden piiriin kuuluviksi.

Näin saadaan Suomen kirjallishistorialle 6 aikakautta. Ne ovat:

1:n aikakausi v:sta	0	[99]	...	v:teen	1157,	jälk.	Krist.	synt.
2:n	"	"	1157	...	"	1543	"	"
3:s	"	"	1543	...	"	1640	"	"
4:s	"	"	1640	...	"	1770	"	"
5:s	"	"	1770	...	"	1831	"	"
6:s	"	"	1831	...	"	--	"	"

Tämä on Suomen kirjallishistorian luuranko. Kirjallishistoriallinen tutkinto, taito ja esitys on antava tälle luurangolle lihan ja veren.

Näitä aikakausia määrätessä on pidetty silmällä pää-asiallisesti kahta tärkeää asiaa: **sivistystä** ja **kansallisuutta**, jotka kansain elämässä käyvät rinnatusten, ylläpitäen ja auttaen toisiansa. Niin on tapahtunut suomalaiselle kansalle, vaikka sen on täytyntä sivistyksensä juoksussa tehdä monia poukamia ja mutkia, jotka eivät aina ole olleet Suomalaisten omassa tahdossa.

Nämät aikakaudet voidaan sisällyttää kahteen yleisempään jaksoon. Ne nimitettäkööt: **muinaisen** ja **kristillisen ajan kirjallisuudeksi**. Viimemainittu jakaise: **katolisen, uskonpuhdistannollisen, tieteellisen** ja **kansallisen** aikakauden kirjallisuuteen.

Jos kielen puolesta silmäillään näiden 6:n aikakauden kirjallisuutta, niin se on: 1:nä aikakautena **puhdas suomalainen**; se pistää tuotteillansa muiston voimalla kaikkiin sen jälkeisiin aikakausiin. Suomen kansa on sen kautta muistuttanut kutaki elävää miespolvea, etenki oppineita kansalaisiansa, ikäänkun sanoen: "**täällä minä olen - elkäät unohtako minua, elkäätkä myös omaa itseänne!**" Muisto ja isänmaanrakkaus ovat valvoneet, niin ettei unohdus ole tässä saanut valtaa; - 2:na aikakautena on kirjallisuus paraasta päästä **latinainen**, ja mainitun muistutuksen kautta myös suomalainen. On vähä ruotsiaki. - Samoin on Suomen kirjallisuus sekaisin **suomalainen, latinainen** ja **ruotsalainen** 3:na, 4:nä, 5:nä ja 6:nakin aikakautena. Myös saksaa ja ranskaa ovat Suomen oppineet tällä vuosisadalla kirjoittaneet, ja ehkä vähän ennenkin.

Mitä näihin aikakausiin vielä tulee, niin **ensimäinen** päättyy uuden uskon tultua Suomeen; sen henki vaikutti kirjallisuuden sisältöön. **Toinen** päättyy uskonpuhdistuksen päästyä vakinaiseksi maassamme. Se vaikutti hedelmällisesti Suomen kirjallisuuteen, ja korotti suomen kirjakieleksi. **Kolmas** loppuu Yliopiston perustettua maahamme, ja siitä ottaa **neljäs** alkunsa. Tämän opetus- ja tiedelaitoksen[100] toimeen pano vaikutti ja on vaikuttanut suuria parannuksia Suomen sivistyksen, ja myös kirjallisuuden kasvannolle. **Viides** alkaa kansallisista harrastamisista tieteissä ja kirjallisuudessa; Yliopisto oli tämän uuden elämän kehto. **Kuudennen** aikakauden alku on suomalaisen

kansallisuuden aamurusko, jonka selkeys on vuosi vuodelta ollut kirkastumassa nykyaikaan asti, ehkä paljo on vielä tekemistä ja toivomista, ennenkun voidaan sanoa sivistyksen Suomessa juoksevan aivan omaa ja omituista uraansa.

Pilvi-ajat ja hallavuodet Suomen kirjallisuudessa ovat tässä johdannossa jääneet erityisesti merkitsemättä; ne nähdään paremmin itsessä historiassa. Ei myöskään liene tarvis muuta kun lyhyesti muistuttaa siitä, että Suomen kirjallisuuden tuotteet ovat kunakin aikakautena järjestettävät eriluokkiinsa, ja esitettävät eriainetensa mukaan. Nämät luokat ja aineet ovat enimmästi samat kun muidenki kansain kirjallisuudessa.

Moni tiedoitsija varustaa teoksensa ei juuri lyhyillä eikä vähän kiittävillä puheilla tieteensä arvosta ja hyödystä. Se ei ole miksikään viaksi katsottava, kun se tapahtuu ylevällä totuudella ja rakkaalla mielellä, niinkuin tieteiden korkeus ja suuruus vaatii. Näin olisi ehkä tässäki johdannossa erityisesti tehtävä Suomen kirjallishistorian ylistännöksi, paitse mitä siihen kuuluvia yleisiä lausemia tavataan siellä täällä melkein kaikissa jaksoissa. Mutta "joka ei puolesta sanasta ymmärrä, ei se koko sanasta viisaammaksi tule"^[101]. Niin paljo olkoon kuitenkin sanottu, että kaikki tieteet koskevat jokaista jäsentä ja kansalaista kussaki maassa, vaikka sen pahempikin useimmat pitävät niiden totuudesta, menestyksestä ja kukoistuksesta sangen vähän mahtia; oma vatsa, sen täyttö, oma voitto ja oman onnen etsintö ovat tavallisesti tieteitä ja taiteita rakkaampia. Kuitenkin eivät yksityisten yksityisimmätäkään pyrinnot ja riennot menestyisi, jos ei tieteitä löytyisi. Erinomattain on historiallinen tiede niin yleisestä luonnosta, että se koskee likimmäisesti kaikkia ihmisiä; se näyttää, miten nykyisyys on syntynyt ja kasvanut menneisyydestä. Jos tämä on yleisesti tosi, niinkuin se epäilemättä on, niin siitä älytään, mistä arvosta kunki maan ja kansan historia erittäin on. Tämän todistukseksi löytyisi tukevia ja valaisevia lauseita esille vedettäväksi semmoisten tiedoitsijain teoksista kun esm. Hegel ja Geijer ovat; vaan ne jääkööt tähän suomentamatta.

Kirjallishistoriaa voidaan sanoa kansan historian sisälliseksi puoleksi. Se näyttää, miten kansa on käyttänyt hengellisiä lahjojansa ja voimiansa kalliimman asiansa auttamisessa ja kartuttamisessa, se on: **sivistyksen ja valistuksen asiassa**. Kirjallishistoria on ikäänkun kansan valveille herännyt sisällisin omatunto, jos niin saa sanoa; se sisältää nuhteen ja rangaistuksen laiminlyödyistä velvollisuuksista, ja voimallisen kehoituksen parantamaan ja täyttämään, mitä on jäänyt toimittamatta ja tekemättä. Kirjallishistoria on siis ei vähävaikuttavana ehtona ja kiihoituksena sivistyksen edistykselle ja kasvannolle kussaki kansassa.

Mutta historiaa miltä nimeltä hyvänsä Suomessa ei voi kansallisessa katsannossa herättää eikä vaikuttaa suuria töitä, niin kauvan kuin se ei puhu kansan omaa kieltä. Suomen historia erityisesti ja Suomen kirjallishistoria vielä erityisemmästi vaikuttaa sitäki vähemmin, jos ne kirjoitetaan vieraalla kielellä. Niiden laita on Suomessa sama kun mykän, ja suurin osa kansaa on niitä kohtaan kuuro. Sentähden on Suomen historia ja kaikki sen eriosat suomeksi toimitettavat. Mutta tässä ei ole kyllä, eikä myös siinäkään, että oma kieleemme vihdoinki tulee valtakieleksi hallitus-, laki-, oikeus-, virka- ja ammatti-asioissa; joka kaikki on kieltämättä yhtä toivottava kun tarpeellinen, ellemme aina jää häälymään osa ruotsiin, toinen venäjään, kolmas suomeen päin. Mutta kansallisuutemme ja sivistyksemme vaatimus on myös se, että tieteitä viljeltäköön Suomessa suomen kielellä. Niin kauvan kuin ne puhuvat maassamme muukalaiskieliä, täyttää Suomen kansa vaillinaisesti kutsumustansa maailmanhistoriassa. Teroittakoon etenki tämä Suomen oppivassa nuorisossa toimellista rakkautta omaan kieleemme, omaan kirjallisuuteemme, omaan kansaamme, omaan kansallisuuteemme.

[1] Katso Yliopiston Asetuksia, 157 §:lää, jossa mainitun arvon saanniksi vaaditaan väitöskirjoitusta joko latinaksi eli ruotsiksi. Suomi ei siihen laillisesti kelpaa.

[2] Ks. Kalevalan 47 runoa, toisessa painossa.

[3] Ks. esm. Mikael Agrikolan "Alkupuhetta sen wdhen Testamentin päle."

[4] Ks. Valtaneuvos Pippingin Luettelo suomeksi prantätyistä kirjoista, s. 8.

[5] Rs. P. Wieselgrenin Ruotsia kaunokirjallisuutta (Sveriges sköna litteratur). Lund 1835. 3:n osaa 196 sivua; ja N. M. Pedersenin historiaa Tanskan, Norjan ja Ruotsinkielistä (Danske, Norske och Svenske Sprogs Historie). Kyöpenhamina; 2:n osan s. 117-143 ja myös ss. - Tämän palkitun historiaa 1:n osa painettiin 1829, toinen osa 1830.

[6] Ks. Mikael Agrikolan rukouskirjan alkupuhetta.

[7] Ks. Kasvinmaallista muistokirjaa (Fosterländskt Album) II. 1815. s. 68.

[8] Ks. Castrenin kirjoitusta äänistä suomessa (om några ljud i finskan), Suomi 1841, 2:n vihko s. 8 ja ss.; Lönnrotin kirjoitusta suomen, viron ja lapin sisällisestä kohdasta toisiinsa (om finskans, estniskans och lappskans inbördes förhållande) L:ttrbl. 1853, N:ru 11; Lönnrotin lisiä suomen kielioppiin (ruotsiksi), Suomi 1841, 4:s vihko s. 11; N. V. Stockflethin Norjan Suomalaisista (Bidrag til kunskab om Finnerne i Kongariket Norge) I. Christiania, 1848, s. 16, 17 ja 416 ja ss.; A. J. Arvidssonin käännöstä Rühsin Suomesta ja sen asujista (Finland och dess inneväanare). Tukholmi 1827, 2:n osa, s. 80.

[9] Ks. Suomen kansan Sananlaskuja, s. 384.

[10] Ks. Eurénin suomalaista kielioppia, s. 41.

[11] Ks. W. Kilpisen Euklideen Alkeita, s. 6; E. J. Blomin Viivanto- ja mitanto-oppia; P. Aschanin Maamittauden Alkeita; ja aikakirjaa Suomea, 1844, s. 222 ja ss.

[12] Vertaa esm. kirjoitusta kansallisuudesta ja kansallishengestä sanomalehdessä Turun Aamulehti (Åbo Morgonblad), josta näkyy että muutki pitävät mainittua turmelusta totena.

[13] Ks. E. Lönnrotin kirjoitusta: Muukalaisuudesta suomessa, aikakirjassa Suomi, 1844; G. A. Avellanin kirjoituksia 1850 ja 1853 Suomessa; niinmyös sanomalehteä Mnemosyne, Turun Viikkosanomain ensimmäisiä vuosikertoja, Litteraturbladia ja Suometarta. Vuosikerrat ja n:rot hakekoon halullinen itse, sillä kun ne kaikki eivät ole käsilläni, en muista niitä tarkalleen.

[14] Ks. E. A. Ingmania: vieraista nimistä (ruotsiksi), Suomessa 1844, s. 185 ja ss; W. Kilpisen tuumaelmia Saiman 38 n:ssa 1845; Yrjö Koskisen: kuinka vieraskieliset nimet suomeksi kirjoitetaan? Suomettaren 9, 10, 11 n:ssa, 1856; Mehiläistä v. 1839 Loka- ja Marraskuulta; ja Morgonbladn n:roita 49, 52, 53 v. 1845.

[15] Saiman n:roita 18, 31, 32, 37 j. m. 1845; ja Litteraturbladn 9:tä n:roa, 1857.

[16] Ks. P. Wieselgrenin Ruotsin kaunokirjallisuutta, (Sveriges sköna litteratur); 5 osa, s. 24, jossa tämän akatemiallisen ohjeen vääryys myöski näytetään.

[17] Ks. Axel Gabriel Silfverstolpen: (Försök till en enkel, grundriktig och derigenom oföränderlig Bokstafverings-Teori for Svenska språket) = Yksinkertaisen, perioikian ja sen kautta muuttumattoman kirjan-tavausopin koetus ruotsin kielelle. Tukholmi 1811. Tässä kirjaisessa tarkastetaan ruotsin kielen ääniä ja puustavia rinnatusten. Ne eivät vastaa toisiansa. Uusia puustavia on tekeminen, joten niitä saadaan ruotsille 37: 19 äänikettä ja 18 keraketta. Samalla tavalla saataisiin suomelle vähintään 29 puustavia. Silfverstolpen seuraajia maassamme ovat ne, jotka tahtovat merkitä pitkät äänet suomessa eripuustavilla, ja ne, jotka merkitsevät hengelinä eli täysi-äänien valimia sanoissa puustavilla, niinkuin esm. itse~~kki~~, minulle~~nki~~, joissa *k:n* edellä käyvä *k* ja *n* ovat tyhjän vuoksi siihen pantu. - Niin on tehty nykyään parannetussa Uudessa Testamentissa. - Frans von Knorring, Finströmin kirkkoherra Ahvenanmaalla, kirjoitti 1844 1:n vihon kielitutkinnoita (språkforskningar), jossa erinomaisen hienolla ja tummalla tavalla selitetään ruotsinkielen ääniä. Tämmöiset tutkinnot eivät hyödytä tiedettä eivätkä paljon selitettävää ainetakaan. - Tänä aikana on R. v. Kramer Ruotsissa mainitun ohjeen innollinen puolustaja; (ks. Ruotsin san. (Sv. T:gen) 69 n:roa v. 1838).

[18] **Sanomilla Turusta** on tämän suhteen paljo omalla tunnollansa. Niissä, jos muissaki kirjoituksissa, on suuri muukalaisuuden himo nimien kirjoittamisessa vallinnut. Semmoisetki kieleen juurtuneet sanat kun esm. **kahveli**, **kahvi**, **pajunetti** j. m. m. ovat Turun turmellun puhekielen mukaan väännetyt **kaffeliksi**, **kaffeiksi**, **bajonetiksi** j. n. e.

[19] Ks. Kalevalan 50 runon loppusäkeitä, uud. painossa.

[20] Ks. Litteraturbladia (Kirjallisuuslehteä), 9 n:roa v. 1857, s. 261.

[21] Suomalaisuuden väliajaksi voipi sen nykyistä tilaa sanoa. Se loppuu silloin kuin suomen kieli pääsee Suomessa valtakieleksi.

[22] Ks. W. E. Svedeliuksen historiallisesta opinnasta (Om historiska studier). Lund, 1857, s. 21. - Tämä Ruotsin Yliopistojen nuorisoa varten tehty kirjainen on sangen hyvä osoitus historian lukemiseen Suomenkin oppivalle nuorisolle.

[23] Ks. Erik Gustaf Geijerin koottuja kirjoituksia (Samlade skrifter), 1:n osa, III. Tukholmi 1851, s. 328.

[24] Ks. Kalevalan uuden painoksen 3:ta ja vanhan painoksen 30:tä runoa.

[25] Tunnettu on tämän nerollisen naisen suomalainen syntyperä.

[26] Ks. J. B. F. Descuretin kirjaa: Himojen lääkitys (La Medicine des Passions), josta löytyy ruotsalainen käännös A. Ekströmiltä, pain. Norrköpingissä 1847, s. 478 ja ss. - Mentellin himo vei hänen Pariisiin, jossa olisi saanut rohvessorin viran, mutta ei huolinut. Valitsi siellä asunnoksensa puolineljättä kyynärää pitkän ja leveän lautamajan, poskessa puutarhassa. Huonekaluja hänellä ei ollut muita kuin pikkunen pöytä, vanha tuoli, vesiruukku, rautapannu, katosta pöydän yli riippuva tinalamppu ja suuri laatikko, jossa makasi heinäpussi pää-alaisena. Kaikellaisia pikku eläviä mateli hänen päällänsä ja ympärillänsä; niitä ei hennonut tappaa. Kerran viikossa kävi kaupungilla. Luki 20 tiimaa vuorokaudessa. Osasi Homeron, Virgilion j. m. m. kirjaa ulkoa, ja oli taitava melkein kaikissa tunnetuissa kielissä ja useimmissa tieteissä. Osti ja laittoi itse ruokansa, joka ei ollut ylellinen: leipä, potaatti ja vesi oli hänen jokapäiväisen ravintonsa. Muutamana päivänä v. 1836 löydettiin hän hukkuneena joen rannalla, johon oli pudonnut vettä hakiessansa. Mentelli oli silloin 60 vuoden vanha.

[27] Ks. C. J. Schlyterin: Ruotsin vanhasta maakuntain jaosta ja maalakien synnystä (Sveriges indeln. i landskap, och landskapslagarnas uppkomst). Upsala 1835, s. 52. - Mitä siinä lausutaan kysymyksessä olevasta asiasta, olen lukenut painettuna Geijerin kootuissa kirjoituksissa, VIII, s. 115.

[28] Ks. Kalevalan 1:stä runoa.

[29] Ks. M. A. Castrénin Pohjoisia matkoja ja tutkinnoita (nordiska resor och forskningar) III. 1853, s. 299 ja ss.

[30] Ks. H. Kellgreniä väitöstä maailmanmunasta (Mythus de ovo mundano, Indorumqve de eodem notio). 1849, s. 17.

[31] Ks. Tohtori Fählmannin kirjoitusta Virolaisten muinasuskosta (Vie var der heidnische Glaube der alten Esten beschaffen?). Verhandl. d. gel. Estn. Gesch. zu Dorpat. 2:n nide, 2:n vihko. Tartolinna 1848, s. 63 ja ss.

[32] Ks. G. Reinin kirjoitusta Suomen historian tutkijoista ja esittäjistä (Bidrag till Finska häfdeforskningars historia). Suomi 1841, ss. 22, 26, 38, 43 j. m. - Pyhässä Raamatussa (luom. kirj. 10 l.) kerrotaan ihmissuvun levinneen Noan kolmesta pojasta. Tuiskosta on tieto saatu kaltealaisen papin Beroson kirjoituksista. Beroson eli noin 260 ennen Kristuksen syntymää.

[33] Ks. Jouhkahaisen 2:sta vihkoa, 1845, s. 189-191 ja ss.

[34] Ks. Georg Wilh. Hegelin luennoita historian viisaustieteessä (Vorles. über d. Philos. d. Gesch. Vollständ. Ausg. 9 B.). Berlin 1837, s. 39 ja ss.; eli N. Ignellin käännöstä samojen luentojen 2 painoksesta (1840). Tukholmi 1850, s. 71 ja ss.

[35] Ks. Frans Bacon teosta tieteiden arvosta ja kasvannosta (De dignitate et augmentis scientiarum. Juxta exemplar Londini impressum. Pariisii, Typis Petri Mettayer, Typographi Regij. 1626) 2:n kirjan 4 lukua, s. 97 ja ss.

[36] Ks. P. Wieselgrenin Ruotsin kaunista kirjallisuutta (Sveriges sköna Litteratur) 1:n osa, 2:n painos. Tukholmi. s. 3.

[37] Ks. A. F. C. Vilmarin johdantoa hänen tekemäänsä Saksaa kansalliskirjallisuuden historiaan (Gesch. d. deutsch. nationalliteratur), 6:s lisäily painos. Marpori 1886.

[38] Ks. Teodor Mundtin yleistä kirjallishistoriaa (Allgem. Lit. Gesch.) 1:n nide, 2:n painos. Berlin 1848 s. 1. - Kohteellinen = objektiv.

[39] Nämät sanat löytyvät Mundtin mainitussa historiassa, osoitetulla sivulla. - Kampanella oli viisaustieteellinen kirjoittaja Italiasta. Monista vainoistansa, ahdistuksistansa ja kärsimyksistänsä löysi hän vihdoinkin levon haudan hiljaisuudessa Pariisissa 1639.

[40] Ks. W. Zimmermannin johdantoa Saksan suorakielisen ja runollisen kansalliskirjallisuuden historiaan (Gesch. d. pros. und poet. deutsch. nationalliteratur), 2:n painos. Stuttgart 1856.

[41] Ks. N. Ignellin Ihmisellisen edistyksen historiaa (Menskliga utvecklingens historia). Tukholmi 1857, 2:n osa s 356.

[42] Ks. nerosta Pohjassa Turun ruotsinkielisissä sanomissa, 1798 vuosikerrassa, 33 n:ssa.

[43] Ks. Kalevalan uudesta painosta 17 ja vanhasta painosta 18 runoa.

[44] Ks. esm. P. Juustenin Ajantietoa (= Chronicon) (Porthan), s. 67, 68; niinmyös Porthanin historiaa Yliopiston kirjastosta, s. 3; väitöskirjoitusta: Historiola concium sacrarum fennicarum (Tulindberg), s. 2. 1781. - Joh. Ihren glossariumissa puhutaan sanasta **runa**, josta saadaan valoa suomalaiselleki sanalle **runo**.

[45] Ks. Suomen muistettavia miehiä (Finlands minnesvärda män), 1:n siteen 1:stä vihkoa, s. 134.

[46] Ks. Valtaneuvos Pippingin Luetteloja suomeksi prääntätyistä kirjoista, s. 2. - Herran rukousta on suomeksi ruvettu ja totuttu latinan mukaan sanomaan "**Isämeidäksi**", mutta **Isämme** se oikein on.

[47] Ks. Wieselgrenin Ruotsin kaunokirjallisuutta, 3:n osan 115 s.

[48] Ks. G. Seinin Suomen asiain kirjoittajia (De rerum fennicarum scriptoribus), 17 s.

[49] K. esm. A. I. Arvidssonin (Rühsin) Suomea ja sen asujamia (Finland och dess innevånare), 2:n osan 81 s.

[50] Yliopiston kirjastossa oli silloin 20 nidettä.

[51] Ks. Jesper Svedbergin "Schibbolethia", pain. Skarassa 1716; esipuhetta. - S. oli pispa Skarassa, jonka pispan istuimella Jusleniuski vihdoinkin kuoli, heitettyänsä isänmaansa, sodan pelosta.

[52] Abo Litterata, Holmiæ; 1719.

[53] De poesi fennica, Ab. 1766-1768. P. I-V.

[54] Historiola Concionum sacrarum fennicarum, Ab. 1781.

[55] Cogitationes qvædam de studio et flore poëseos in patria juvando. Ab. 1781.

[56] Historia bibliothecæ regiæ Academiæ Aboensis, Ab. 1771-1787. P. I-XXIII; Apendix ad historiam bibl. reg. Acad., Ab. 1795. P. I-II.

[57] Ks. Suomea, 1845.

[58] Ks. Kirjallisuuslehteä (Litteraturbl.), 1853, 11 n:roa.

[59] Specimen historiæ litterariæ fennicæ, Ab. 1793-1795. P. I-IV; Animadversiones de libris raris, Ab. 1791-1792.

[60] Minulla ei ole ollut tilaisuutta nähdä tätä hänen kirjoitustansa, mutta siinä kuulutaan puhuttavan suomalaisistaki katkismuksista.

[61] Catalogus dispp. Sect. III. Upsal. 1779.

[62] De signis relationum nominalium in lingua fennica, P. I-VIII, Ab. 1815-17; (ks. I:n osan 7-9 s.); (de studio historia; patriæ in scolis Finlandiæ colendo, Ab. 1813; - Suomen historia jäi kuitenkin kauvaksi aikaa laimiin kouluissamme); Renvallin sanakirja tuli painosta 1826; sen alkulauseessa kerrotaan edellisistä suomalaisen sanakirjan tekijöistä ja avittajista.

[63] De Fennis summos in philosophia honores ante cond. Acad. Aboens. adeptis. P. I-II Ab. 1810.

[64] De Bibliothecariis Ac. Ab P. I-XX. Ab. 1813-1827; jatkoa osoittaa viimeisessä osassa, joka väitettiin Heinäkuun 2 p:nä, yksinäinen sana "sed" = mutta - - - Turku paloi Syyskuun 4 ja 5 p. samana vuonna.

- [65] De viris in Fennia peritia litterarum græcarum claris. P. I-VIII. Ab. 1814-1821; yksinäinen sana "**adeo**" viimeisessä osassa osoittaa tästäki väitöksestä jatkoa, mutta sitä ei ole tullut. Niinkuin muutki tämän historiamme tutkinnossa kiitetyn tiedoitsijan kirjoitukset, sisältävät nämät väitökset enemmän kun nimitys lupaa.
- [66] Om några hinder för Finlands litteratur och cultur, Aura 1817-1818. Tässä kirjoituksessa (73 ja 76 s., 1817) tuumitaan, ettei **yhtä ainoata kieltä** osaa eikä pidä toivoa maamme valtakieleksi. Kansan sivistyksen tähden kehoitetaan kuitenkin tutkimaan suomenkieltä, ja oppineitten tähden keräämään unohduksesta Suomen kansan runoja, lauluja j. n. e. Suomenmaata päätetään liian pieneksi kannattamaan itsenäistä elämää ja omaa kirjallisuutta. Saadaan myös tietä Ruotsalaisten antaneen Suomen asiain tutkijille ja harrastajille soimaus-nimen Suomavimma (= Fennomani), joka siis on Ruotsista kotoperäisin.
- [67] Finland och dess innevånare, af Friedr. Rühs. Öfversättning. Andra Upplagan, tillökt och omarbetad af Adolf Ivar Arvidsson. Stockholm 1827. - Tämän kirjan toisessa osassa (s. 66-87) puhutaan Suomen kirjallisuudesta ja kielestä.
- [68] Ueber die finnische Sprache und ihre Literatur. Vom D:r And. Joh. Sjögren. St. Petersburg. 1821.
- [69] Turun Wiikkosanomat alkoivat 1820 ja lakkasivat 1827. Beckerin kielioppi tuli painosta 1824.
- [70] Förteckning å härtill veterligen tryckta Finska skrifter, Åbo 1821.
- [71] Handlingar till upplysning i Finlands kyrkohistoria. 3 nidettä 1821, 1823 ja 1830.
- [72] De proverbiis fennicis, P. I. Upsala 1818. - Otava näki päivän valkeuden, 1:n osa v:na 1828, 2:n osa 1832.
- [73] Kalevalan 1:n painos painettiin 2:ssa osassa 1835, toinen 1849; Kanteletar 3 osaa 1840;
- [74] Sananlaskut 1842; Arvoitukset 1851. - Kaikki Suomal. Kirjall. Seuran kustannuksella. -
- [75] Om finska ordspråk och gåtor, Suomi 1841 -
- [76] Psalmografi, Litteratnrbladet, 1847, n:ro 8. -
- [77] Om den nya under arbete varande Kalevala editionen, Litteraturbl., 1848, n:ro 12 ja 1849, n:ro 1 ja 3. -
- [78] Ks. Mehiläistä, 1837, Elokuulta, suomenkielisistä sanomalehdistä, R. Tiilonen, ja uusista virsistä X.
- [79] Förteckning öfver i tryck utgifna skrifter på finska, 1856-1887 Suomal. Kirj. Seuran kustantama. - Matti Pohto oli tämän teoksen suurin avittaja. Hän ei saanut nähdä sen valmistumista; vähää ennen sen ilmituloa surmattiin tämä erinomainen mies matkalla Pietariin, jonne oli menossa suomalaisia kirjoja kuulustamaan ja etsimään. -
- [80] Några historiska underrättelser om Boktryckeriet i Finland, 1840, 1844, 1846.
- [81] Chronologiska Förteckningar och Anteckningar, j. n. e. 1836. -
- [82] En blick tillbaka på den förlust af inhemska historiska källor och vetenskapliga samlingar, hvilka vid Åbo brand 1827 drabbade Finska Universitetet och Fosterlandet. Helsingfors Morgonblad 1836, n:ro 3-9. -
- [83] Utdrag af Stjermans Bibliotheca Svio-Gothica, 6:te tomen, innehållande Finlandia Litterata, Suomi 1844; Calonii relation om Åbo Academi 1783, Suomi 1845.
- [84] De rerum fennicarum scriptoribus ant. cond. Acad. Åbo P. I-IV. Ab. 1828. -
- [85] Bidrag till finska häfdeforskningens historia, Suomi 1841-1843. - Om nationallitteraturens i Finland utveckling, och nödvändigheten af dess vidare bearbetning, Suomi 1842.
- [86] Fata, quæ fuerunt litterarum in Fennia medio ævo adumbratura. 1837.
- [87] Förteckning öfver de afhandlingar af fosterländskt innehåll, hvilka finnas intagne i Åbo Tidningar på 1700 talet, Suomi 1841; samoin 1800-1809, Suomi 1843; Förteckning öfver uppsatser rörande Finland i Svenska Vet. Akad. handlingar, Suomi 1847; dito öfver uppsatser af fosterländskt intresse i Mnemosyne åren 1819-1823, Suomi 1852; Supplement till Helsingfors Tidningar Onsdagen den 15 Juli 1840. Akademiska afhandlingar, rörande Finska Språket och Litteraturen, 1640-1820. - Mainittuna päivänä vietettiin Yliopiston 200 vuotista riemujuhlaa.
- [88] Naturhistoriens studium i Finland före Linnés tid. I. Elias Tillandz och hans föregångare, 1843. I:n merkki ilmoittaa jatkoa, mutta tietääkseni ei sitä ole tullut.
- [89] Ks. F. Cygnæuksen kirjoituksia yleisissä aineissa (Afhandl. i populära ämnen). II. 1853; ja 1851 Litteraturbladia.
- [90] Ks. Kallavettä 1846 2-3 n:roa; Litteraturbladia, 1847, 1848, 1849, 1855, 1856, 1857; ja Saimaa 1844-1846.
- [91] Ks. Litteraturbladia, 1850-1854; Suomea 1847. - Morgonbladın toimittajana oli Elmgren 1848-1847.
- [92] Finska folket, såsom det skildras i Kalevala, Joukahainen, 2:n vihko, 1848; Teckningar från den fosterländska vitterhetens område. Inledning. I. Kalevala, Fosterländskt Album I. 1848; Finsk Anthologi eller samling af valda Skaldestycken af finska författare, j. n. e., utgifven af R. Tengström. Första delen, 1848. - Siis kaikki yhdellä vuodella.
- [93] Föredrag af D:r C. W. Törnégren. - Puhuttu Yliopiston juhlasalissa 7/12 1849. - Mainittu luettelo on painettu 1882 Suomeen.

[94] De litteris historicis et geographicis Fennorum usque ad Acad. Ab. anno 1722 restitutam. 1851.

[95] Några drag ur Finska litteraturens historia. Luettu Lukuyhteyden kokouksessa ja palkittu; painettu Litteraturbladissa 1852. – Bidrag till finska Språkforskningens historia före Porthan. 1854;

[96] Ks. 1853 Suomea.

[97] Om Finlands tidningslitteratur, painettu 1853 Litteraturbladiin (Kirjallisuuslehteen). Siinä luetellaan myös 1854 vuoden sanomat, josta näyttää niinkuin se olisi tullut maailmaan ennen syntyänsä; mutta erehdyttävä osoitus vuosiluvussa tulee siitä, että Litteraturblad silloin oli ruvennut kallistumaan alle Wenäjän aikakauden.

[98] Ks. Nuijasotaa. I. 1837, s. 24.

[99] Muissa kielissä merkitään tuntemattomia vuosilukuja puustavilla X. Suomen kielessä on sovelias ottaa niiden merkiksi pulistavia O:ta = Outo vuosiluku; eli pidettäköön se tyhjän merkinä. Ylläoleva O merkitsee tuntematointa vuosilukua Suomen kansan muinasajassa.

[100] Suomen Yliopisto on niin asetettu, että sen toimella on kaksi tarkoitusta: tieteiden opetus nuorisolle ja tieteiden viljelys Suomessa. Sitä voi siis kutsua opetus- ja tiedelaitokseksi.

[101] Ks. Suomen kansan sanalaskuja, 177 s.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK JOHDANTO SUOMEN KIRJALLISHISTORIAAN ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation’s website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.